

Sosiaalivakuutus

Juoksutusta
koko rahalla s. 10

TEEMA: PERUSTURVAN VARASSA

Köyhät kyykkyy
– vai ylös? s. 16

TUTKIJALTA

Asiointi Kelassa
ei ole aina
vaivatonta s. 35

16

Köyhät kyykkyy – vai ylös?

TEEMA

Perusturvan varassa

10 TERVEISET PÄÄTTÄJÄLLE

Juoksutusta koko rahalla

15 TUTKIJALTA

Pertti Pykälä:

Perusturva laahaa perässä

16 KÖYHÄT KYKKYYN – VAI YLÖS?

Tutkija Tuuli Hirvilampi ja

professori Susan Kuivalainen

22 PALTAMON TYÖLLISTÄMISMAILLI

Millaista tietoa tutkijat odottavat saavansa?

24 VÄLTÄMÄTTÖMÄSTÄKIN

ON TINGITTÄVÄ Sari Mäki

27 TERVEYTEMME KUVA PÄIVITTY

Yliääkäri Seppo Koskinen

28 SAK JA PERUSTURVA

Sinikka Näätsaari

31 ARKIKIN VOI KUNTOUTTAA

VAKE-hanke uudistaa

vaikeavammaisten kuntoutusta

KESKUSTELUA

9 KOLUMNI

Mikael Forss

14 PÄÄTTÄJÄRAATI

Vastaamassa

eduskuntaryhmien puheenjohtajat

21 KOLUMNI

Pertti Honkanen

JOKA NUMEROSSA

6 KUMPPANI

Marja "Mökö" Forsén,

tulkki ja yrittäjä, Mokoma Oy

33 TILASTOILMIÖ

Petri Ropponen:

Kelan tilastot helposti internetistä

34 VÄITÖS

Gia Virkkunen

35 TUTKIJALTA

Hanna-Mari Heinonen:

Asiointi Kelassa ei ole aina vaivatonta

37 JULKAISUT

39 TYÖSSÄ

40 SVENSKA SIDOR

43 JOSKUS ENNEN

Valtiosihteeri Velipekka Nummikoski

Perusturvan varassa sinnitellen

Millainen perusturva on kohtuullinen? Täytyykö yhteiskunnan varoin voida harrastaa, matkustella tai ajaa autoa?

Tässä lehtemme numerossa kiinnitämme huomiomme niihin, jotka elävät perusturvan varassa, ja puhumme siitä, miten määritetään kohtuullinen perusturva.

Mikael Forss toteaa kolumnissaan, että perusturvaetuudet ovat Kelan tärkeimpiä tuotteita. Perusturvaetuuksi- en tehtävänä on poistaa puute ja huono-osaisuus yhteiskunnastamme. Tässä ei ole kovin hyvin onnistuttu, sillä tilastot ja tutkimukset osoittavat vääjäämättä köyhyyden lisääntyneen. Moni päivärahojen varassa sinnittelevä joutuu turvautumaan kunnan myöntämään toimeentulotukeen ja jopa leipäjonoihin. Sukulaisten ja ystävienkin taloudellinen tuki saattaa olla tarpeen.

Perustuslaki turvaa jokaiselle oikeuden toimeentuloon ja huolenpitoon. Marraskuussa tuli voimaan laki, jonka mukaan perusturvan riittävä taso on tarkistettava kerran vaalikaudessa, ensimmäisen kerran vuonna 2011. Mielenkiintoista nähdä, millaisiin parannuksiin tämä johtaa. Suomi on kärkipäässä, kun verrataan tuloerojen kasvua kansainvälisesti. Tilastot osoittavat, että lähes kaikki Kelan etuudet ovat jääneet huomattavasti jälkeen ansiokkehityksestä. Kun reaalin ansiotaso on kymmenen viime vuoden aikana kasvanut 38 %, työmarkkinatuki on noussut vain 5 %. Useimpien etuuksien tasoon vaikuttaa kansaneläkeindeksi, joka vuosittain lasketaan elinkustannusindeksiin pohjalta.

Moni meistä ymmärtää tukien riittämättömyyden, mutta kriittistä keskustelua syntyy siitä, millainen perusturva on kohtuullinen. Perusturvan pitää nimensä mukaisesti riittää perusasioihin:

ruokaan, kohtuulliseen asumiseen ja vaatteisiin. Mutta täytyykö yhteiskunnan varoin voida harrastaa, matkustella tai ajaa autoa?

Elämme yltäkyläisyyden keskellä. Esimerkiksi lapsella ja nuorella on varmasti vaikeaa, jos hän ei voi pukeutua ja harrastaa kuten ikätoverinsa. Aikuinen perusturvan varassa elävä voi rahan puutteen takia sulkeutua kotiinsa ja jäädä vaille sosiaalisia kontakteja. Kuten Gia Virkkunen haastattelussaan sanoo, köyhyys on monelle häpeä.

Kela tutkii jatkuvasti huono-osaisuutta ja köyhyyttä sekä tekee ehdotuksia tilanteen parantamiseksi. "Perusturva on Kelan perustuote, jonka laatua ja hyvyttä on aina oltava oikeus ja velvollisuus arvioida ja vaalia", Mikael Forss kirjoittaa. Peräkaneetiksi hän lisää, että poliittinen tahtotila, lakien säätäminen ja rahoituksen myöntäminen parannusten toteuttamiseksi onkin sitten eri asia, eikä se ole Kelan toimihenkilöiden käsissä. Tämän asian kansalaiset usein unohtavat, kun he arvostelevat Kelaa perusturvan matalasta tasosta.

Sosiaalivakuutuksen toimitus toivottaa kaikille lukijoille rauhallista joulua. Ensi vuonna tapaamme neljä kertaa, ensimmäisen kerran maaliskuussa. ■

Lähes kaikki Kelan etuudet ovat jääneet selvästi jälkeen ansiokkehityksestä.

Seija Kauppinen

Seija Kauppinen
Päätoimittaja

Toisen asiaa toimittamassa

Kenen haluat huolehtivan asioistasi, kun et itse siihen pysty?

Asiakas ei aina kykene hoitamaan Kela-asioitaan itse. Noin 4 %:ssa asiakaskäynneistä ja -puheluista asiaa hoitaa valtuutettu asiamies. Näin asiat rullaavat eteenpäin, vaikka asiakas itse ei pääsekään paikalle.

Kätevimmin asiakas voi velvoittaa toisen henkilön hoitamaan Kela-asioitaan täytämällä valmiin valtakirjalomakkeen. Kelan verkkosivuilta asiakkaat voivat tulostaa kaksi erilaista valtakirjalomaketta: Yleinen valtuutus Kelan etuusasioiden hoitamista varten (VAL2) tai Yksilöity valtakirja asioiden hoitamista varten Kelassa (VAL3). Valtakirja on aina kirjallinen, mutta sen voi tehdä myös vapaamuotoisesti ilman lomaketta.

VAL3-lomake on rajattu valtakirja, joka antaa käyttäjälleen oikeuden hoitaa tiettyjä asioita. Ulkomaanmatkan aikana vaikkapa ystävä voi hoitaa lääkekorvausasiaa eteenpäin.

VAL2-lomake antaa laajemmat valtuudet. Esimerkiksi iäkkäät vanhemmat voivat valtuuttaa lapsensa hoitamaan kaikki heidän Kela-asiansa.

Kumpikaan valtakirja ei oikeuta muuttamaan etuudensaajan maksuosoitetta ilman valtakirjassa olevaa erillistä mainintaa. Valtakirjan haltijalla ei myöskään ole oikeutta saada muita salassa pidettäviä tietoja kuin ne, jotka ovat tarpeen asian hoitamiseksi.

Niin kauan kuin henkilö on oikeustoi- mikelpoinen, hän voi allekirjoittaa omaiselle tai muulle luotetulle henkilölle yksilöityä valtakirjoja eri tarkoituksiin. Tilanne muuttuu, jos henkilö tulee esimerkiksi sairauden vuoksi kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan. Silloin hänelle voidaan määrätä edunvalvoja.

Edunvalvoja on luottohenkilö, joka vastaa ensisijaisesti päämiehensä omaisuus- ja raha-asioista, mutta voi huolehtia myös

esimerkiksi terveyden- ja sairaanhoitoon liittyvistä asioista.

Jokainen voi varautua oman toimintakykynsä heikkenemiseen etukäteen tekemällä edunvalvontavaltuutuksen. Siinä henkilö itse päättää, kuka asioita hoitaa, jos oma kyky tehdä päätöksiä heikkenee. Edunvalvontavaltuutus astuu voimaan vasta sen jälkeen, kun siihen on haettu vahvistus maistraatista. ■

Heini Lehikoinen

Kelan valtakirjalomakkeet VAL2 ja VAL3
www.kela.fi/lomakkeet

Hakemus edunvalvontavaltuutuksen vahvistamiseksi
www.suomi.fi

KUVITUS ELINA MINN

KUVA NANA UITTO

TYÖTTÖMYYSTURVA

Puolison tulojen vaikutus työmarkkinatukeen lievenee

TYÖMARKKINATUEN TARVEHARKINNAN TULORAJAT nousevat 15. joulukuuta. Jatkossa työttömän työnhakijan puoliso voi ansaita 1 704 e/kk ilman, että hänen tulonsa vaikuttavat työmarkkinatuen määrään. Tällä hetkellä puolison tulot vähentävät työmarkkinatukea, jos ne ylittävät 1 384 e/kk.

Työmarkkinatukea ei ole myönnetty lainkaan, jos puolison tulot ovat yli 2 460 e/kk. Jatkossa työmarkkinatukea ei voida maksaa, jos puolison tulot ovat yli 2 781 e/kk.

Tulorajoja korotetaan huollettavien, alle 18-vuotiaiden lasten perusteella. Työtön työnhakija voi laskea oman työmarkkinatukensa määrän muuttuneilla tulorajoilla osoitteessa www.kela.fi/laskurit.

Kela tarkistaa työmarkkinatuen määrän automaattisesti niiltä henkilöiltä, jotka joutuvat saamaan työmarkkinatukea. Niiden työttömien, joilta työmarkkinatuki on evätty tarveharkinnan perusteella tai jotka eivät ole edes tukea hakeneet, tulee jättää uusi työmarkkinatukihakemus. Työttömyysturvahakemuksen voi tehdä verkossa osoitteessa www.kela.fi/asiointi.

SIDOSRYHMÄT

Parempaa puhelinpalvelua muille viranomaisille

KELA PALVELEE YHTEISTYÖKUMPPANEITA puhelimitse valtakunnallisella viranomaislinjalla. Alueellisesti sidosryhmät saavat puhelinpalvelua vakuutuspiireistä eri puolilta maata.

Viranomaislinja vastaa nopeisiin kysymyksiin, jotka koskevat etuuksien perusteita, hakemismenettelyä, asian käsittelyvaihtoa tai etuuden määrää ja maksamista. Viranomaislinja 020 692 235 palvelee arkisin klo 9–16.

Muissa asioissa yhteistyökumppaneita palvelevat Kelan 29 vakuutuspiiriä. Jokaisella vakuutuspiirillä on yhteistyökumppaneiden puheluita varten oma puhelinnumero, joka palvelee arkisin klo 9–16.

Lue lisää www.kela.fi/viranomaislinja tai www.kela.fi/vakuutuspiirit

Työmarkkinatuen hakija voi jäädä kokonaan ilman tukea puolison tulojen takia. Tarveharkinnan tulorajojen tarkistaminen on tarkistettu viimeksi vuonna 2004.

ASIAKASPALVELU

Kela sulkee 14 toimistoa vuodenvaihteessa

KELAN HALLITUS ON päättänyt sulkea 14 toimistoa 1.1.2011. Suurin osa toimistoista korvataan yhteispalvelupisteillä, joissa Kela toimii yhteistyössä muiden julkisten tahojen, kuten kunnan, poliisin, maistraatin tai työ- ja elinkeinotoimiston kanssa.

Suljettavat toimistot ovat Espoonlahti (Espoo), Kauniainen, Loppi, Nummi-Pusula, Karhula, Rääkkylä, Rautjärvi, Sonkajärvi, Varpaisjärvi, Vieremä, Kaavi, Rautavaara, Nauvo ja Noormarkku.

Yhteispalvelun lisäksi sähköinen asiointi ja puhelinpalvelu tarjoavat asiakkaille toimistoa korvaavia asiointimahdollisuuksia.

UUTTA

Lääkärilinja neuvoo lääkäreitä

HOITAVA LÄÄKÄRI SOITTAA yleensä Kelaan kesken vastaanottonsa. Hänellä on usein välitön tarve keskustella asiantuntijalääkärin kanssa, ja potilaskin voi olla vielä läsnä, Itä-Suomen vakuutusalueen ylilääkäri Marja-Leena Sankari kertoo.

Nyt hoitava lääkäri tavoittaa Kelan asiantuntijalääkärin entistä helpommin, kun hän

tarvitsee lisätietoa Kelan korvauskäytännöistä. Lääkärit voivat soittaa Kelan alueellisisille lääkäriinjoille, jotka päivystävät arkisin klo 9–16: Etelä-Suomi 040 136 9667, Itä-Suomi 040 153 7303, Lounais-Suomi 040 482 9629, Länsi-Suomi 020 63 45142 ja Pohjois-Suomi 040 136 9660.

Lue lisää www.kela.fi/laakarilinja

UUTTA

Työpaikoille kampanja masennusta vastaan

VUOSITTAIN JÄÄ NOIN 4 000 suomalaista masennuksen takia työkyvyttömyyseläkkeelle. Masennuksesta johtuvan työkyvyttömyyden vähentämiseksi on käynnistynyt sosiaali- ja terveysministeriön, työmarkkinajärjestöjen sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden yhteiskampanja MastDo.

Kampanjassa jaetaan tietoa sekä työntekijöille että työnantajille ja aktivoidaan heitä oman työyhteisönsä itsearviointiin. Luvassa on selvää tekstiä, valmiita listoja ja suomalaisille sopivaa kannustusta työhyvinvoinnin lisäämiseen ja joustaviin toimintatapoihin. MastDo:n kampanja kestää 28.2.2011 saakka.

Lue lisää www.mastdo.fi

Tulkin saa mukaan vaikka ulkomaille

Marja "Mökö" Forsén, tulkki ja yrittäjä, Mokoma Oy

"TYÖSKENTELEN VIITTOMAKIELEN TULKINA, kuurosokeiden tulkki ja kirjoitus-tulkki. Lisäksi opetan viittomia ja viittomakieltä. Olen tulkkauksen yrittäjä ja 48 tulkin työnantaja. Tarjoamme tulkkauksen palveluita kuuroille, kuurosokeille ja puhevammaisille henkilöille.

Tulkkauksen järjestäminen siirtyi kunnilta Kelan hoidettavaksi tänä syksynä. Peruskoulun oppilaille tulkkauksen kustantaa edelleen kunta. Silloin kun tulkkauksen järjestäminen oli kuntien vastuulla, tulkkauksen järjestämisen asiakkaiden palveluvalikoimassa oli suuria alueellisia eroja. Nyt tilanne on tasa-arvoistunut ja asiakkaille tarjottava palveluvalikoima

on laajentunut: Tulkin voi saada mukaan vaikkapa ulkomaanmatkalle.

Kun asiakas tarvitsee tulkkiä, hän ottaa yhteyttä oman alueensa välityskeskukseen. Ennen uudistusta kaikilla välityskeskuksilla oli oma välitysjärjestelmänsä, nyt koko Suomessa on käytössä sama järjestelmä. Ikävä kyllä järjestelmä ei ole toiminut odotuksen mukaan, mikä teettää meille tulkkauksen palveluyrittäjille paljon ylimääräistä työtä.

Tulkkauksessa käytetään mitä moninaisimmassa elämäntilanteissa. Asiakkaasta täytetään asiakasprofiili, jossa on kerrottu mm. hänen erikoistarpeensa. Tulkeista on vastaavanlaiset osaamisprofiilit. Tulkilli tulee olla viittomakielen tulkkauksen lisäksi laaja kieli-

taito ja yleissivistys. Hän saattaa joutua vaikka ulkomaille tulkkamaan asiantuntijakonferenssissa, tai esimerkiksi tekniikan alan opiskelija saattaa tarvita opiskelutulkkauksen.

Kelan kustantamia tulkkauksia saa tällä hetkellä noin 4 500 henkeä. Meitä tulkkauksia Suomessa on 700, joista noin 450 työskentelee kentällä. Kilpailutuksesta huolimatta emme koe olevamme toistemme kilpailijoita vaan jaamme keskenämme hyvät käytännöt. ■

Salla Suneli

Lue lisää ▶ www.kela.fi/vatu

Palstalla Kelan erilaiset yhteistyökumppanit kertovat työstään ja lähettävät terveisiä Kelaan.

KUVA: PASI LEINO

Kela postittaa tammikuun lopussa esitetyt takuueläkehakemuksen täyden kansaneläkkeen saajille. Mukana on myös palautuskuori

ELÄKKEET

Takuueläkkeen haku alkaa helmikuussa

TAKUUELÄKE KOROTTAÄ SUOMESSA asuvalle maksettavan vähimmäiseläkkeen 687,74 euroon, kun laki takuueläkkeestä tulee voimaan 1.3.2011.

Takuueläkettä voi hakea Kelasta helmikuusta alkaen. Helpottaakseen hakemista Kela lähettää tammikuun lopulla kirjeen ja esitetyt hakemuslomakkeen kaikille täyden kansaneläkkeen saajille, joita on noin 86 000. Takuueläkettä voi 1.2.2011 alkaen hakea myös soittamalla Kelan eläkeasioiden palvelunumeroon.

Takuueläkkeessä on lain mukaan 6 kuukauden takautuva hakuaika. Niinpä eläke voi alkaa maaliskuusta, vaikka sitä haetaan vasta syyskuussa. Kela pyrkii monin tavoin varmistamaan, että kaikki takuueläkkeeseen oikeutetut saavat eläkkeen.

Maahanmuuttajan erityistuki lakkaa kokonaan 1.3.2011. Kela alkaa maksaa takuueläkettä nykyisille erityistuen saajille ilman hakemusta. Heitä on lähes 6 000. Maahanmuuttaja voi saada takuueläkettä asutua Suomessa vähintään kolme vuotta.

UUTTA

Vakuuttamis päätöstä voi hakea verkossa

KELA AVASI LOKAKUUSSA verkossa uusia asiointipalveluja. Suomen sosiaaliturvaan

kuulumista voi nyt hakea verkossa. Uusi palvelu helpottaa niin Suomeen kuin ulkomaille muuttavia. Nyt myös ulkomailta asuvien hakemukset saadaan Kelaan viiveettä.

Viime vuonna oikeutta Suomen sosiaaliturvaan haki lähes 42 000 Suomeen muuttavaa henkilöä. Heistä noin 16 000 oli ulkomailta Suomeen palaavia suomalaisia. Ulkomaille muuttaneista yli 48 000 henkilöstä noin 26 500 säilytti oikeutensa Suomen sosiaaliturvaan muutosta huolimatta.

PALKINTO

Kela on Vuoden selväsana

SELKOKESKUS ON MYÖNTÄNYT Vuoden selväsana -palkinnon Kelan viestintäyksikölle. Selkokeskuksen johtaja **Hannu Virtanen** luovutti palkinnon syyskuun lopussa Hyvä ikä -messuilla Tampereella. Hän korosti, että palkinnon saaja oli helpo valita nyt, kun Kela on julkaissut ensimmäiset selko-

selkoesitteensä. Palkinnon vastaanottivat Kelan viestintäpäällikkö **Seija Kauppinen** ja tiedottaja **Hilkka Nakari**.

ETUUKSET

Kansaneläkeindeksiin 0,4 %:n korotus

TAMMIKUUN 2011 ALUSTA kansaneläke, vammaistuet, työttömän perusturva ja muut kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet nousevat 0,4 %.

Maaliskuussa myös lapsilisää, lastenhoidon tukia ja sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahoja korotetaan 0,4 %:lla, kun ne sidotaan kansaneläkeindeksiin. Esimerkiksi lapsilisa ensimmäisestä lapsesta korotetaan 100,00 eurosta 100,40 euroon kuukaudessa. Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha, vanhempainpäiväraha ja erityishoitoraha korotetaan 22,04 eurosta 22,13 euroon päivää kohti.

VERKOSSA

Netti on pullollaan tietoa maahanmuuttajille

MAAHANMUUTTAJILLE LÖYTYY NETISTÄ monenlaista tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työstä ja kulttuurista. Viranomaisten ja järjestöjen ylläpitämällä sivuilla on hieman eri kohderyhmät, mutta paljon tietoa samoista aihepiireistä. Listasimme maahanmuutto-sivustoja ja niiden ylläpitäjiä.

Infopankki.fi Tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta 15:llä eri kielellä. Infopankin toimitus kuuluu Helsingin kaupungin Kansainväliseen kulttuurikeskukseen Caisaan. Tietoa tuottavat myös mm. pääkaupunkiseudun kaupungit.

Selma-net.fi Selman koulutustietopankki sisältää tietoa aikuisille maahanmuuttajille suunnatusta koulutuksesta pääkaupunkiseudulla. Nykyisin osa Infopankkia.

Intofinland.fi Kelan ja Verohallinnon palvelupiste auttaa Suomeen töihin tulevia sosiaaliturva- ja verotusasioissa. Sivulla käytössä suomi, englanti, viro ja venäjä.

Thisisfinland.fi Ulkoministeriön sivut suomalaisesta kulttuurista kiinnostuneille englanniksi, ranskaksi ja venäjäksi.

Suomi.fi Valtiokonttorin ylläpitämä portaali, josta löytyvät asiointipalvelut ja lomakkeet, lait sekä julkishallinnon uutiset. Portaalissa on myös oma maahanmuutto-osionsa. Suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Finfonet.fi Väestöliiton Welmig-hankkeen ydin on puhelinpalvelu, mutta myös verkkoon on koottu tietoa. Kohderyhmänä Euroopan ulkopuolelta tuleville ihmisille, mutta myös eri alojen ammattilaisille, jotka tarvitsevat apua etsiessään paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Sivut englanniksi, ranskaksi ja venäjäksi.

Nordsoc.fi Pohjoismaisten sosiaaliturvalaitosten portaalista löytyy sosiaaliturvatietoa kaikilla pohjoismaisilla kielillä ja englanniksi.

Halloonorden.fi Pohjoismaiden ministerineuvoston ylläpitämällä sivustolla on monipuolista tietoa Pohjolasta pohjoismaisilla kielillä.

KESKUSTELUA

Huono sosiaalipolitiikka luo muukalaisvihaa?

”YHTEISKUNNAN KAHTIAJAKO LIETSOO muukalaisvihaa”, otsikoi Kelan tutkimusprofessori **Heikki Hiilamo** Helsingin Sanomissa sunnuntaina 10. lokakuuta. Hiilamo muistutti, että heikoimmassa olevien asemaa on parannettava, riippumatta siitä ovatko he syntyperäisiä suomalaisia tai maahanmuuttajia.

Kirjoitus julkaistiin myös HS.fi-sivulla, jossa keskustelu käynnistyi välittömästi. Parin päivän aikana keskusteluun osallistuttiin 85 kertaa. Nettikirjoituksissa arvosteltiin hallituksen oikeistolaisena pidettyä linjaa, jossa rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät. Erityisesti Suomen verotusta pidettiin yhteiskuntaa jakavana asiana, vaikkei sosiaalipolitiikallekaan annettu korkeaa arvosanaa.

Verkossa keskustelijat totesivat mm. seuraavaa: ”Humanitaarinen maahanmuutto tuo maahamme etnisen alaluokan, meillä jo olemassa olevan alaluokan lisäksi. Siksi – kilpailu johtuu nimenomaan maahanmuuttajista, niistä humanitaarisista.”

”Hiilamo nimenomaan tarkoittaa että oma alaluokamme joutuu kilpailuasetelmaan, mutta asetelman pohjimmainen syy ei ole maahanmuuttajissa vaan huonossa sosiaalipolitiikassa. Humanitaariset maahanmuuttajat ovat lähes poikkeuksetta heikoimmassa asemassa olevia maahanmuuttajia, joten heidän kanssaan epäonnistu-

Kelan messuosasto virtuaalimessuilla avautuu 21. marraskuuta.

neen sosiaalipolitiikan seurauksena syntynyt kotimainen ’alaluokamme’ kilpailee – väkisinkin – ja syyttää ahdingostaan virheellisesti maahanmuuttajia.”

VERKOSSA

Tervetuloa virtuaalimessuille

KELAAN TYÖPAIKKANA VOI tutustua marras-joulukuun vaihteessa virtuaalisilla rekrytointimessuilla, jotka pidetään osoitteessa www.tyo2010.fi. Oikotien järjestämä verkotapahtuma toimii visuaalisesti aivan kuin tavalliset messut. Isoon halliin mennään ovesta sisään ja organisaatiot esittelevät itseään omilla osastoillaan.

Messuilla työnhakija pääsee tutustumaan erilaisiin työnantajiin ja voi etsiä uratestellä itselleen sopivaa työtä. Lisätietoja työstä voi kysyä chat-keskustelussa.

”Valtaosa noin 6 000 kelalaisesta työskentelee asiakaspalvelussa ja etuuksien ratkaisussa. Erilaisissa suunnittelu- ja johtotehtävissä meillä työskentelee eri alojen ammatillaisia juristeista farmaseutteihin ja lääkäreihin”, kertoo kehittämisspäälikkö **Taina Svärd** Kelan rekrytointipalveluista.

Messuilla halutaan tuoda esille tehtävien kirjoja ja sitä, että monenlaisia ammatillaisia Kela tarvitsee tulevinakin vuosina.

”Mahtaako olla virtuaalimessuja parempaa paikkaa kertoa, että Kelassa on töissä yli 500 IT-ammattilaista, jotka hoitavat Kelan tehtävien vaatimia laajoja tietojärjestelmiä. IT-puolen tekijöitä haemme lähiaikoina myös lisää.”

”Virtuaalimessuille voi osallistua mistä puolelta maata tai maailmaa. Sekin sopii hyvin Kelalle, sillä tarjoamme töitä yli 200 paikkakunnalla.”

Työ2010 on avoinna 21.11.–4.12.2010.

Lue lisää ▶ www.tyo2010.fi/

KOMMENTTI

Keskustelun pyörteessä

OLIN ERITTÄIN ILAHTUNUT keskustelusta, jonka HS:n tilaama mielipidekirjoitukseni herätti. Olen osallistunut reilut 20 vuotta yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ottanut välillä reippaastikin kantaa, mutta en muista koskaan saaneeni näin paljon palautetta. Tarkoitin palautteella myös henkilökohtaisia yhteydenottoja ja kommentteja muissa medioissa.

En seurannut aktiivisesti puheenvuoroni herättämiä nettikeskusteluja. Se olisi ollut jo niiden runsaudenkin vuoksi liki mahdotonta (ja myös siksi, että olin jutun ilmestyessä ulkomailla). Sen verran kylä seurasin, että huomasin saavani kehuja ja haukkuja. Silloin tietää onnistuneensa. Jos palaute on pelkästään nyökyttelyä tai kritiikkiä, aitoa keskustelua ei synny. En pidä nimettömiä nettikeskusteluista vessan seinäkirjoituksina, mutta ajatellen, etteivät kannanotot ole suunnattu suoraan minulle, vaan kunkin foorumin säännöllisille keskustelijoille.

Sen sijaan vastasin jokaiselle, joka otti minuun henkilökohtaisesti yhteyttä. Lisäksi osallistuin Facebookissa juttuni herättämiin keskusteluihin. Fb on minusta erinomainen keskustelumedia, koska kaikki osallistujat tuntevat toisensa jollakin tavalla.

Kaikilla keskusteluilla on ehdottomasti merkitystä! Yksinkertainen totuus on tämä: mikään asia ei muutu, jos siitä ei puhuta.

Olin helpottunut myös siitä, etten saanut ainakaan suoraan mitään haukkumakirjeitä enkä vihapostia. Muistin lukeneeni, että maahanmuuttokeskusteluun osallistuneet tutkijat olivat jossain vaiheessa joutuneet tällaisen kohteeksi.

Saattoi olla, että onnistuin lähestymään maahanmuuttajakeskustelua sellaisesta näkökulmasta, etteivät poteroihin jääneet keskustelijatkaan tienneet heti, pitäisikö heittää kivi vai ojentaa kukkanen. ■

Heikki Hiilamo

Kirjoittaja on Kelan tutkimusprofessori.

KUVA NANA UUITO

Perusturvan vaalijat

Taistelu viittä jättiläistä vastaan jatkuu.

Alkaessani kirjoittaa tätä tekstiä löysin kuin tilauksesta postilaatikostani Turun yliopiston sosiaalipolitiikan professorin Veli-Matti Ritakallion 50-vuotispäivän kunniaksi laaditun juhlakirjan. Veli-Matti Ritakallio kuuluu köyhyyteen ja hyvinvointiin liittyvien kysymysten huippuosajiin. Hänen ääntään kuullaan usein myös julkisuudessa näistä aiheista, joista myös juhlakirjan sisältö antaa hyvän ja monipuolisen tilannekuvan.

Turun sosiaalipoliitikot ovat parin vuosikymmenen ajan kuuluneet niihin, jotka ovat pysyneet ihailtavan uskollisina sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion perinteiselle eetokselle. William Beveridge kuvasi tämän eetoksen vuonna 1942 ilmestyneessä, kuuluisassa sosiaalivakuutusta käsittelevässä raportissaan taisteluksi viittä ”jättiläistä” vastaan. Ne ovat lika, tietämättömyys, puute, toimettomuus ja sairaus. Samat jättiläiset ovat edelleen keskuudessamme – ei tarvitse kuin katsoa ympärilleen lähes millä tahansa julkisella paikalla! Myös Kelan tutkimustoimintaa johtava Olli Kangas (Turun sosiaalipoliittisen koulukunnan perustajahahmoja hänkin) sekä useat Kelan tutkijat ja asiantuntijat lukeutuvat niihin, jotka jatkuvasti pitävät huonosti toimeen tulevien puolta julkisuudessa.

MIKSI KÖYHYTTÄ ON syytä tutkia, ja miksi siitä pitää puhua julkisesti myös Kelan tutkijoiden ja asiantuntijoiden äänellä? Yksinkertaisesti sen vuoksi, että perusturvaetuudet ovat Kelan ehkä kaikkein tärkein tuoteperhe. Näiden tuotteiden tavoitteena on nimenomaan oltava puutteen ja huono-osaisuuden poistaminen suomalaisesta yhteiskunnasta.

Tuotteet ovat valitettavasti epäonnistuneet pahasti tehtävässään, sillä maamme suhteellinen köyhyys on menneen puolentoista vuo-

sikymmenen aikana kasvanut armottomasti. 1990-luvun laman jälkeisen talouskasvun tulokset ovat menneet pääasiassa parempiosaisille. Tämän osoittavat viime vuosina ilmestyneet lukematot tilastovertailut ja tieteelliset tutkimukset.

Ensi keväänä toimeenpantava takuueläke korjaa jossain määrin eläkkeensaajien tilannetta, mutta päivärahaetuuksien alimmat tasot laahaavat edelleen pahasti jäljessä yleiseen hyvinvointikehitykseen verrattuna. Päivärahojen varassa elävät joutuvat usein turvautumaan kunnalliseen toimeentulotukseen ja jopa leipäjonoihin turvatakseen päivittäisen selviytymisensä.

HUONO-OSAISUUDEN ANALYSOINTI, KEINOJEN kehittäminen ja ehdotusten tekeminen huono-osaisuuden poistamiseksi kuuluvat lain ja myös inhimillisen, terveen järjen mukaan Kelan perustehtäviin varsinaisen raskaan sarjan päätehtävän eli etuuksien toimeenpanon ohella. Siksi kelalaisilla ei ole vain lupa, vaan myös velvollisuus puhua ääneen näistä asioista. Sen kieltäminen tai aktiivinen unohtaminen olisi samaa kuin että Nokian suunnittelijoita ja tutkijoita olisi aikojen saatossa kielletty ajattelemaan ja sanomasta, että tulevaisuudessa saatetaan tarvita uusia kehittyneempiä kännykämalleja, koska vanhat NMT- tai GSM-puhelimet ovat riittävän hyviä ja sillä siisti!

Perusturva on Kelan perustuote, jonka laatu ja hyvyys on aina oltava oikeus ja velvollisuus arvioida ja vaalia. Eri asioita ovat poliittinen tahtotila, lakien säätäminen ja rahoituksen myöntäminen mahdollisten parannusehdotusten toteuttamiseksi. Ne ovat muiden kuin Kelan toimihenkilöiden käsissä. ■

Mikael Forss

Kirjoittaja on Kelan johtaja.

Kelalaisilla on oikeus ja velvollisuus arvioida perusturvan laatua ja riittävyttä.

Juoksutusta koko rahalla

Sosiaaliuilla pärjää, mutta raha
ei poista tekemisen kaipuuta.

TEKSTI Ilona Hietanen KUVAT Wilma Hurskainen

Vastapäätä istuu mies, josta piti tulla seuraava Jari Litmanen. **Jermu Wrightin** elämä näytti hyvältä jalkapalloluokalla Herttoniemen yläasteella.

Tähtäimessä oli ensin Mäkelänrinteen urheilulukio ja myöhemmin maailman nurmikentät.

Tuli kuitenkin loukkaantumisia ja pereongelmia, eikä koulunkäyntiin jaksanut enää panostaa. Lukio vaihtui kokkikouluun, joka kuitenkin tuntui kahdeksanvuotiaasta asti kokanneesta pojasta liian helpolta.

Seurasi satunnaisia hanttihommia, työharjoitteluita ja jalkapalloa. Mutta eniten oli lannistavaa synkkyyttä ja toimetttömyyttä, kun loukkaantumiset veivät jalat eivätkä urahaaveet kantaneet. Lisäksi Jermu hoiti vuosia mummoaan ja äitiään, kun molemmat sairastelivat. Mummo pääsi onneksi puoli vuotta sitten vanhainkotiin.

Nyt 24-vuotiaana Jermu Wright istuu sosiaaliviraston ruokakurssilla Työväenopiston opetuskeittiössä. Ennen bataattikeiton tekoa on aikaa jutella.

Nuoreksi mieheksi hänellä on pitkä kokemus sosiaalituen varassa elämisestä. Kela, sosiaalitoimisto ja TE-toimisto ovat tulleet tutuiksi.

”Jalkapallohaaveet taitavat olla nyt haudattu. Kesä kului taas sairauslomalla, ja alan jo olla liian vanha ammattilaiseksi.”

Jermu on kuitenkin toiveikas, sillä tarkoituksena on aloittaa siviilipalvelus keväällä. Sen jälkeen hän haluaisi pyrkiä kouluun – ensin vain pitäisi tietää minne.

Toiveikkuutta on ilmassa myös viikkoa myöhemmin Töölössä. **Jaana Rosendahl** ja Pupu-kissa ovat vastikään muuttaneet homevaurioisesta asunnosta uuteen kotiin.

Rosendahl, 47, tietää hyvin millaista on olla – omien sanojensa mukaan – sosiaalipummi.

”Se leima on lyötynä otsaan, vaikka eivät kai sitä ulkopuoliset huomaa.”

Hän jäi aikanaan laman takia 34-vuotiaana työttömäksi kaupan kassalta. Sen jälkeen hän on ollut työttömänä ja välissä jopa asunnottomana, kunnes 45-vuotiaana päätti alkaa opiskella lähihoitajaksi. Nyt opinnot ovat loppusuoralla.

”Odotan niin kovasti, että pääsisin töihin ja saisin näyttää pitkää nenää eri virastoille.”

Jaanan elämää ovat vaikeuttaneet päihteet tai pikemminkin päihdeongelmaiset. Hän kertoo seurustelleensa päihdeongelmaisten kanssa ”koko elämänsä”. Nyt hän tekee vapaaehtoistyötä alan järjestöissä.

”Jo 14-vuotiaana tiesin, että minusta tulisi joskus päihdetyöntekijä.”

Luukulta luukulle

Virastosta toiseen ja luukulta luukulle. Selaila on minimitekijä saavan elämä. Juok-

Odotan niin kovasti, että pääsisin töihin.
Jaana Rosendahl

sutus on sekä Wrightin että Rosendahlin mielestä rahattomuutta paljon raskaampaa.

Wrightin mielestä on kuitenkin tärkeää tehdä jotain rahan ansaitsemiseksi, olipa se sitten työtä tai juoksua virastosta toiseen.

Loputtomat papereiden täyttämiset kuitenkin uuvuttavat. Jos mieli on maassa, sitä ei kohenna vaikeaselkoisten lomakkeiden täyttäminen Kelaä varten.

”Kerran lähetin asumistukihakemuksen Kelaan vain saadakseni sieltä kirjeen, jossa kerrotaan, mitä kaikkia liitteitä hakemukseen tarvitaan”, Wright kertoo.

Hän kertoo olevansa oikeastaan tyytyväinen siihen, ettei alle 25-vuotiaana kouluttamattomana työttömänä saa työmarkkinatukea Kelasta. Sosiaalitoimiston kanssa on yksinkertaisempaa asioida.

Apua asioiden hoitamiseen ja lomakkeiden täyttämiseen hän saa nykyisin myös Hannantalosta, jossa käy melkein päivittäin.

Rosendahlia taas harmittavat sosiaalitoimiston holhous ja byrokratia.

Asunnottomaksi hän joutui aikanaan, kun sosiaalitoimisto pisti hänet seinää vasten. Asunnon hankkimisen ja maksamisen ehtona oli ero päihdeongelmisesta miesystävästä.

Rosendahlia tuo muisto raivostuttaa vieläkin.

”Olisiko sosiaalityöntekijä itse valmis jättämään miehensä ja lemmikkinsä.”

Viisi vuotta sitten mies kuoli, ja silloin Rosendahl päätti, ettei halua elää sosiaalituen varassa lopun ikäänsä.

Työvoimatoimistossa ja sosiaalitoimistossa päihdetyöntekijähaaveista ei kuitenkaan innostuttu.

”Viranomaiset pohtivat, olenko vielä valmis siihen. Milloin sitten muka olisin?” hän puuskahtaa.

Rutiinit auttavat jaksamaan

Mitä työttömät sitten oikein puuhaavat päivittäin?

”Jos ei ole ohjelmaa, niin rahaa kuluu enemmän.”

Wrightin mukaan tärkeää on lähteä aamulla liikkeelle. Kulloiseenkin määränpäähän hän kulkee aina pyörällä. Se on halpaa ja hoitaa polvia, päätä ja kuntoa.

Hän käy Hannantalossa maalauskurssilla ja ruokakurssilla, kolmesti viikossa jalkapallotreeneissä sekä porukalla heittämissä frisbeegolfia pari kertaa viikossa. Lisäksi hän avustaa kavereiden musiikkiprojekteissa.

Rosendahlin elämän taas on parin vuoden ajan täyttänyt opiskelu. Sitä ennen hän oli vajaan vuoden työharjoittelussa hoitoapulaisena.

Joskus aiemmin epätoivo otti vallan.

”Niin, mitähän mä oikein tein kaiket vuo-

”**Hannatalon kuvataidekerho** on viikon kohokohtia”, Jermu Wright kertoo.

”**Pupu-kissa** (vas.) asui juoppojen asunnossa. Meidän molempien elämä rauhoittui, kun otin sen itselleni viisi vuotta sitten”, Jaana Rosendahl kertoo.

det. Pahimmillaan odotin vaan tukipäivää, että saisimme tuhlata rahat.”

Nyt omassa kodissa elämä on rauhoittunut. Pupu-kissakin tietää, että puoli kahdeksalta katsotaan aina sylikkäin Salatut elämät ja emäntä antaa jonkin herkkupalan.

Perusosallakin pärjää

Kumpikaan ei koe perustulolla elämistä mahdottomaksi.

”Ehkä jos ryypäisi, se voisi olla hankalaa”, Wright sanoo.

Hän näkee köyhyydessä jopa hyviä puolia. Pyöräilymiehenä hän ottaa esimerkiksi tilanteen, jolloin on kavereiden kanssa yöllä lähdössä frisbeegolfkentältä pois, ja joku keksii, että otetaanpa kimpptaksi.

”Minun on helppo kieltäytyä, kun voin vain sanoa, ettei ole varaa. Laitan nekin viisi euroa mieluummin ruokaan.”

Toisaalta samaisen lajin parissa oma rahattomuus tuntuu myös kipeimmin. Kaverit ostelevat lajissa tarvittavia kiekkoja noin vaan, mutta Jermulta se vaatii säästämistä.

”Työssä käyvät eivät edes tajua, että kolmekymppiä on minulle iso raha.”

Terveellisestä ruoasta hän ei silti tingi. Sitä saa, kun opettelee sumplimaan.

Käyn viikoittain hoitamassa mummia ja äitiä ja syön silloin siellä. Hannantaloltakin saa kerran viikossa halpaa ruokaa. Hyödynän myös kavereiden vieraanvaraisuutta”, hän selittää.

Ulkomaanmatkat, kodinkoneet tai merkkikengät jäävät kuitenkin haaveeksi – tai vaativat ainakin pitkää säästämistä.

”Viime vuonna löysin viidellä eurolla upouudet talvikengät kirpputorilta”, Wright kertoo.

Rahan vähydestä kumpikaan ei silti purnaa kuin kysyttäessä. Ahdistavampaa on päämäärättömyys ja epä tietoisuus tulevasta.

Ja se ramppaus. Asioinnin ja tukien siirtäminen yhteen paikkaan herättää heissä innostusta.

”On älytöntä, että vaikka tietokoneelta näkee kaiken mahdollisen, joutuu juoksemaan jonkun lapun kanssa Kelan ja sosiaalitoimiston väliä”, Rosendahl sanoo.

Entä mitä Wright ja Rosendahl tekivät ylimääräisellä viidellä sadalla?

Wright ei mieli pitkään. ”Ostaisin uudet verhot ja ehkä pari kiekkoa. Loput laittaisin säästöön. Jaana Rosendahl sen sijaan tietää heti, mihin rahat laittaisi. ”Maksaisin velkoja pois. Niin ja ostaisin jotain kisulle.” ■

Kolmekymppiä on minulle iso raha.
Jermu Wright

1. Millaisen elintason vähimmäisturvan pitää taata jokaiselle suomalaiselle?
2. Köyhyys ja tuloerot ovat kasvaneet Suomessa nopeammin kuin useimmissa muissa OECD-maissa. Mitä asialle pitäisi tehdä?

Vastaamassa eduskuntaryhmien puheenjohtajat (SDP:llä ryhmän edustaja sosiaali- ja terveystieteiden osastossa)

Ulla-Maj Wideroos (r.)

1. Kohtuullinen asunto kohtuullisella vuokralla, säännöllinen ravitseva ruoka ja ainakin yksi päivälehti tai nettiyhteys.
2. On työllistettävä mahdollisimman monta ihmistä. On parannettava yksinhuoltajien elinoloja esimerkiksi myöntämällä yksinhuoltajille oikeus lapsivähennykseen tuloverotuksessa. Olisi myös harkittava yhteiskunnan rakentamisauntona. Vuokrataso on tällä hetkellä paikoittain kohtuuton.

Bjarne Kallis (kd.)

1. Perusturvan taso on liian alhainen. Olemme vaihtoehtobudjetissa esittäneet kuukausitasolle 25 euron korotusta.
2. Tuloerojen kasvun syitä ovat esim. suuri työttömyys ja pääomatulojen kasvu. Keinoja vaikuttaa tilanteeseen ovat tulonsiirtojen euromäärien korottaminen sekä verotuksen rakenteen muuttaminen niin, että ihmisen kannalta välttämättömien hyödykkeiden (ruoka, asunto, lääkkeet) verotus alenee.

Raimo Vistbacka (ps.)

1. Jokaisella pitää olla katto pään päällä, varaa ruokaan, ettei tarvitsisi olla ruokajonoissa, ja varaa lääkkeisiin, kun sairaus kohtaa.
2. Verotuksen pitää olla oikeasti progressiivinen. Nykyiset toimenpiteet, joissa mennään vauhdilla kohti tasaveroa, tuovat yhteiskuntaan lisää ongelmia. Tuloerot ja köyhien määrä vain kasvavat edelleen. On saatava riittävän korkea perustoimeentulon tuki yhdeltä luukulta niille, joilla ei ole normaaleja tuloja.

Annika Lapintie (vas.)

1. Inhimilliseen ja arvokkaaseen elämään kuuluvat turvattu asuminen, riittävä ravinto, terveys, puhtaus, liikkuminen ja virkistytymisen, tiedonsaanti ja välittäminen nykyteknologialla sekä sosiaalisen kanssakäyminen.
2. Pitää korottaa perusturva 750 euroon kuukaudessa ja muuttaa verotusta niin, että alle 10 000 euron vuosiansioista ei makseta veroa. Pääomatuloissa pitää luopua työtuloja kevyemmästä verotuksesta.

Pekka Ravi (kok.)

1. Vähimmäisturvan pitää mahdollistaa ihmisarvoinen elämä. Tämä tarkoittaa elintasoa, joka ei liiaksi poikkea väestön keskimääräisestä elintasosta.
2. Suomessa tuloerot ovat edelleen varsin maltilliset. Onnistuneella talouspolitiikalla voidaan parantaa työllisyystilannetta. Työnteon tulee olla kannattavaa. Palkalla pitää pystyä tulemaan toimeen. Hyvinvointipalvelut ovat kiinteä osa köyhyyden torjuntaa. Tulonsiirroilla ei ratkaista köyhyysongelmaa. Palveluiden laatu ja toimivuus on asetettava etusijalle ennen hallintoa ja tuotantomuotoja.

Timo Kalli (kesk.)

1. Perusturvan täytyy taata ihmisarvoinen elämä tilanteissa, jolloin ihminen ei käy töissä. Toimeentulotuki on aina tarkoitettu välivaiheeksi. Tavoitteena täytyy olla työllistyminen tai opiskelu.
2. Tärkein keino kaventaa tuloeroja on saada ihmisille töitä. Heikoimmin toimeentulevien perusturva on jo vahvistettu. Pienimpiä sairaus- ja äitiyspäivärahoja on nostettu ja perustuetuusia sidottu indeksiin. Jatkossa voisi harkita lapsiperheiden yhteisverotusta. Yksinhuoltajat ja opiskelijaperheet tarvitsevat vähennyksen tuloverotukseensa tai huoltajakorotuksen.

Anneli Kiljunen (sd.)

1. On taattava ruoka, asuminen, vaatteet, hygienia, liikkuminen, puhelin, tietokone ja nettiyhteys tai mahdollisuus käyttää niitä, harrastukset, peruskodinkoneet ym. tarvikkeet. Toimivat julkiset palvelut tasoitavat toimeentuloeroja.
2. Vahva työllisyyspolitiikka on parasta sosiaalipolitiikkaa. Työttömyysturvan maksua ja asumistukijärjestelmää pitää joustavoittaa. Olemme esittäneet esim. työttömyyspäivärahan, eläkkeensaajien ja yleisen asumistuen sekä lapsiperheiden toimeentulon parantamista.

Ville Niinistö (vihr.)

1. Ravinto, hygieniasta ja terveydestä huolehtiminen ja katto pään päälle kuuluvat perustarpeisiin, kuten myös mahdollisuus osallistua kansalaisuuteen: tarvitaan puhelin, voi käyttää joukkoliikennettä ja voi seurata maailman menoa. Kaikille lapsille soisin mahdollisuuden harrastuksiin.
2. Tarvitaan perustuloon nojaava perusturva, joka tekee työnteon henkilökohtainen: puolison tulojen ei pidä pienentää työmarkkinatukea. Pienituloisten verotusta on kevennettävä ja pääomatulojen korotettava.

Laura Kosonen

ERÄIDEN KELAN MAKSAMIEN ETUUKSIEN ARVON REAALIMUUTOS 1991–2011

Etuuden tai indeksin reaaliarvo, %

Etuus 3/2011	€/kk	91-95	95-99	99-03	03-07	07-11	91-11
TAKUUELÄKE	688						
TÄYSI KANSANELÄKE ¹	586	+1%	-1%	+3%	+1%	+3%	+8%
TYÖMARKKINATUKI	553	+5%	-2%	+4%	-1%	-0%	+5%
TYÖMARKKINATUKI, NETTO	458	+4%	-2%	+3%	-3%	+2%	+5%
VÄHIMMÄISMÄÄRÄINEN VANHEMPAINPÄIVÄRAHA							
VÄHIMMÄISMÄÄRÄINEN VANHEMPAINPÄIVÄRAHA, NETTO	553	+24%	-28%	+4%	+26%	+35%	+59%
LASTENHOIDON TUKI ²	458	+20%	-25%	+3%	+21%	+34%	+51%
LASTENHOIDON TUKI, NETTO	484	+19%	-30%	-8%	+4%	-3%	-22%
LAPSILISÄ 1. LAPSESTA ³	407	+18%	-29%	-8%	+3%	+0%	-20%
LAPSILISÄ 2. LAPSESTA ³	100		-10%	-8%	+5%	-7%	-19%
KORKEAKOULUOPISKELIJAN OPINTORAHA ³	111		-13%	-8%	-5%	-7%	-29%
OPISKELIJAN ASUMISLISÄ, ENIMMÄISMÄÄRÄINEN 1 HLÖ ⁴	298		-6%	-8%	-5%	+7%	-13%
YLEINEN ASUMISTUKI, ENIMMÄISMÄÄRÄINEN 1 HLÖ ⁴	202	+2%	-4%	+10%	+12%	-7%	+11%
ELÄKKEENSAAJAN ASUMISTUKI, ENIMMÄISMÄÄRÄINEN 1 HLÖ ⁴	319	-3%	+11%	+6%	+8%	+6%	+30%
ERÄIDEN INDEKSIEN PISTELUKUJA	408	+13%	-1%	+0%	+6%	+9%	+30%
ANSIOTASOINDEKSI ⁵	2 842	+2%	+8%	+8%	+9%	+7%	+38%
VUOKRAINDEKSI ⁵	1 065	+10%	+11%	+4%	+4%	+6%	+39%

¹ Yksin asuvan henkilön täysi kansaneläke kalliimassa kuntaluokassa (kalleusluokitus lakkautettiin 2008), eläketulovähennyksen vuoksi ei veroa. ² Kotihoidon tuki tuki yhdestä lapsesta, hoitoraha + täysi hoitolisä. ³ Vertailu 1995–2011, koska etuuden rakenne muuttui. ⁴ 10 vuotta vanha asunto, Turku, yhden henkilön ruokakunta. Vuosi 2011 on arvio. ⁵ Laskelmissa käytetty vuoden 2011 arvioita pistelukua.

Perusturva laahaa perässä

Lähes kaikki Kelan etuudet ovat jääneet tuntuvasti jälkeen ansiokehityksestä.

PERTTI PYKÄLÄ
aktuaaripäällikkö,
Kelan aktuaari- ja
tilasto-osasto

KELAN ETUUKSIEN TASOA ylläpidetään pääasiassa kansaneläkeindeksin muutoksella tai erillispäätöksellä. Lisäksi joidenkin etuuksien suuruus määräytyy ansiotason kehityksen tai korvauksen perusteena olevien kustannusten mukaan.
Kansaneläkeindeksi lasketaan vuosittain elinkustannusindeksin perusteella. Kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksia ovat kansaneläke, perhe-eläke, rintamalisä, vammaisetuudet, työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki. Ensi vuoden maaliskuussa kansaneläkeindeksiin sidotaan myös lapsilisä, lastenhoidon tuet, vähimmäismääräiset sairaus- ja vanhempainpäivärahat sekä kuntoutusraha.

Jatkossakin indeksiin sitomattomia Kelan etuuksia ovat opintoetudet, yleinen asumistuki ja sairaanhoidon korvaukset. Miten kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet ja indeksiin sitomattomat etuudet ovat kehittyneet vuodesta 1991 vuo-

den 2011 maaliskuuhun?

Lähes kaikki Kelan etuudet ovat jääneet tuntuvasti jälkeen ansiokehityksestä. Vuodesta 1991 vuoteen 2011 reaaliarvo on kasvanut 38 %. Samaan aikaan esimerkiksi bruttomääräinen sekä nettomääräinen työmarkkinatuki on suurentunut 5 %. Veronalaisista tulonsiirroista on laskettu myös nettomääräiset muutokset. Verojen keventäminen 1990-luvun laman jälkeen on toteutettu ansiotuloja suosivalla tavalla. Vielä vuonna 1999 täyden työmarkkinatuen verotus oli vuositason samansuuruisesta palkkatulosta kevyempää. Vuonna 2011 työmarkkinatuen vero on noin 12 prosenttiyksikköä suurempi kuin samansuuruisen palkkatulojen verotus.

Osa etuuksista on pienentynyt reaaliarvoltaan. Eniten miinusta on lapsilisissä. Vuoden 1994 alussa lapsilisän euromääriä korotettiin, alle 3-vuotiaiden korotus poistettiin ja 16-vuotiaat otettiin lapsilisän piiriin. Samaan aikaan otettiin käyttöön myös yksinhuoltajakorotus ja luovuttiin eräistä verovähennyksistä. Verotus huomioon ottaen uudistus keskimäärin pienensi tuen tasoa. Vuosina 1995–2011 ensimmäisen lapsen lapsilisä on reaalisesti pienentynyt 19 % ja toisen lapsen lapsilisä 29 %.

Kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuk-

sien muutokset ovat olleet maltillisempia kuin indeksiin sitomattomien. Indeksidonnaisuus näyttäisi vakaattavan etuuden tasoa, vaikka myös indeksikorotuksia jädtytettiin 1990-luvulla eräissä etuuksissa.

Vuoden 2008 alussa toisessa kuntakal-leusluokassa asuvien kansaneläke korotettiin kalliimman luokan suuruisiksi. Yksin asuvan henkilön kalliimman kuntaluokan täysimääräinen kansaneläke on kasvanut vuodesta 1991 vuoteen 2011 noin 8 %. Kun laki takuueläkkeestä tulee voimaan 1.3.2011, yksin asuvan henkilön vähimmäiseläke kasvaa 688 euroon kuukaudessa. Korotus on noin 100 euroa kuukaudessa.

Indeksiin sitomattomia etuuksia on korotettu harvakseltaan erillispäätöksillä. Usein tasomuutoksiin on liittynyt rakenteellisia muutoksia. Esimerkiksi vähimmäismääräinen vanhempainpäiväraha on tarkastelujaksolla kasvanut peräti 59 %. Sen sijaan korkeakouluopiskelijan opintoraha on pienentynyt 13 % vuosina 1995–2011.

Eri asumistukijärjestelmistä lasketussa esimerkissä asumistuen enimmäismäärät ovat kasvaneet yleisessä ja eläkkeensaajan asumistuessa 30 % ja opiskelijan asumislisässä 11 %. Samaan aikaan vuokraindexi on nousut 39 %. ■

Köyhät kyykkyyyn – vai ylös?

Perusturva putosi ansiokkehityksen kyydistä, ja köyhyys kasvaa Suomessa nopeammin kuin muissa Pohjoismaissa. Rahan lisäksi nyt täytyy puhua arvoista.

TEKSTI Laura Kosonen KUVITUS Vesa Sammalisto KUVAT Hemmo Hytönen, Pasi Leino

Tutkija Tuuli Hirvilampi haastatteli Sata-komitean jäseniä ja kysyi, minkälainen perusturva on kohtuullista. Kysymys osoittautui vaikeaksi, mutta jotain pystyttiin silti linjaamaan.

Ruokaa, kodin ja vaatteet tarvitsee jokainen. Mutta pitääkö köyhällä olla varaa elokuvalippuun? Saako perusturvalla elävän perheen lapsi harrastaa jääkiekkoa tai onko laajakaista ihmisoikeus?

Perustuslaki takaa jokaiselle oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Marraskuun alussa tuli voimaan laki, jonka mukaan perusturvan riittävä taso on tarkastettava kerran vaalikaudessa, ensimmäisen kerran vuonna 2011. Kohtuullisuutta on kuitenkin vaikea arvioida, sillä köyhyys ei ole vain rahanpuutetta, eikä pelkillä euroilla mitata elämänlaatua.

”Suomalaisesta sosiaalipolitiikasta puuttuu keskustelu arvoista, joiden pohjalle perusturva rakentuu. Pitäisi puhua enemmän siitä, millaista on riittävän hyvä elämä”, sanoo Kelan tutkija **Tuuli Hirvilampi**. Hän on mukana Kelan, Kuluttajatutkimuskeskuk-

sen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteisessä tutkimushankkeessa, jossa tutkitaan perusturvaa.

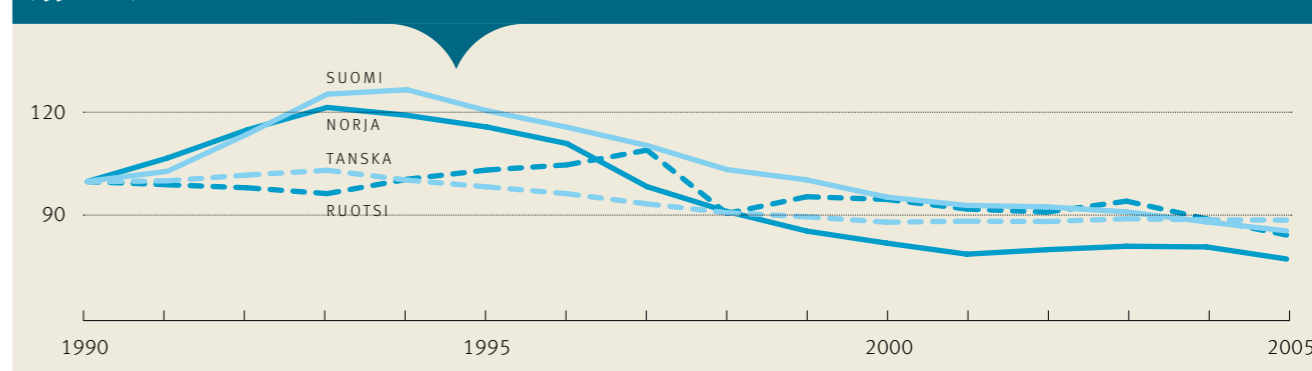
Monta käsitystä kohtuullisesta

Hirvilammin mukaan virkamiehet, tutkijat ja poliitikot päätyvät harmillisen usein puhumaan ainoastaan etuuskien euromääräistä. Perusturva on vain väline kohtuullisen elintason saavuttamiseksi, ja rahan lisäksi pitäisi pohtia enemmän sitä, miten perusturvalla elävä ihminen voi osallistua yhteiskunnan toimintaan.

”Samaan pakettiin kuuluvat esimerkiksi terveyspalveluiden saatavuus ja hinta sekä koulutus- ja harrastusmahdollisuudet. Konkreettisesti tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että on olemassa toimivia kirjastoja ja edullisia uimahalleja”, Hirvilampi sanoo.

Hirvilampi valmisteleo artikkelia, jossa hän haluaa selvittää sosiaalipolitiikan asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, minkälainen

VÄHIMMÄISTURVAN TASON KEHITYS SUHTEESSA ANSIOTASOKEHITYKSEEN POHJOISMAISSA 1990–2005 (1990=100)

perusturva on kohtuullista. Hän haastatteli Sata-komitean perusturvaosaston jäseniä ja huomasi, että kysymys on vaikea. Kyse on ennen kaikkea arvovalinnasta, tulisiko perusturvan tason nousta suhteessa yleiseen ansiotasoon vai riittäkö pysyvien minimitarpeiden tyydyttäminen.

”Haastattelut kertovat myös siitä, kuinka tapauskohtainen kohtuullisuuden määritelmä on ja toisaalta siitä, että perusturvan varassa elävien ihmisten ja heidän elämäntilanteidensa kirjo on moninainen”, Hirvilampi pohtii.

Jotakin konkreettista Sata-komitean jäsenet kuitenkin linjasivat: ei ole kohtuullista joutua elämään hometalossa tai ilman jääkaappia. Toisaalta yhteiskunnan varoilla ei voi vaatia asuntoa kaupungin keskustasta. Vielä parikymmentä vuotta sitten riittävää elintasoa edusti vessa, vesiposti ja huone, mutta nykyisin nelilapsisen perheen ei tarvitse mahtua kaksioon. Perusturvaan liittyvä kohtuullisuuden määritelmä on siis muuttunut elintason noustessa, mutta myös tulo- ja elintasoerot ovat kasvaneet huomasti.

Kännykkä ja jääkaappi, mutta entä kelloradio?

Useimmiten perusturvan tasoa mitataan rahassa tai tavarassa – ne ovat helpompia määreitä kuin arvot. Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaine on kerännyt viiden vuoden välein aineistoa, jossa 2 000 suomalaiselta kysytään köyhyyden määritelmästä. Tuoreimmat tiedot ovat tältä vuodelta.

”Terveydenhuoltopalvelut, lämmin ruoka kerran päivässä, hammaslääkäri kerran vuodessa, pyykinpesukone, pölynimuri, matkapuhelin, pakastin ja se, että lapsella on mahdollisuus osallistua harrastukseen – siinä välttämättömyyksiä listan kärkipäässä suomalaisen mielestä”, tiivistää professori **Susan Kuivalainen** tuoreimman tutkimuksen tulokset.

Myös Kuluttajatutkimuskeskuksessa on tänä vuonna selvitetty kohtuullista minimikulutusta tutkijoiden, asiantuntijoiden ja kuluttajaraadin yhteistyönä. Kuluttajaraadin mielestä siedettävään arkeen kuuluu esimerkiksi tietokone, lasten karkkipäivä ja kamppaaja kuusi kertaa vuodessa. Asunnon sopivaksi kooksi nelihenkiselle perheelle määriteltiin 92 neliötä ja yksin asuvalle 45 neliötä.

Raadin mielipiteet ovat herättäneet myös ihmetystä, sillä todellisuudessa moni perhe elää tyytyväisenä pienemmissäkin tiloissa ja tulee toimeen ilman kelloradion tai aamutakin kaltaisia välttämättömyyksiä. Erilaiset mielipiteet osoittavatkin, kuinka hankalaa arkielämää on puristaa yleispäteväen laskennalliseen muottiin.

Köyhyys rajoittaa osallisuutta

Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksessa selvitettiin myös ihmisarvoiseen elämään tarvittavat minimibudjetit. Laskelmien mukaan helsinkiläinen työikäinen yksineläjä tarvitsee kuukaudessa

välttämättömiin menoihin vajaat 1 300 euroa ja nelihenkisen perheen lähes 3 000 euroa.

Käytännön elämässä perusturva koostuu monista eri etuuskista ja yhä useamman asiakkaan perusturvan täydentää toimeentulotuki. Toimeentulotuen perusosa yksin elävällä aikuisella on 417 euroa kuukaudessa, vajaat 14 euroa päivässä. Riittääkö se kohtuulliseen elämään?

”Jokainen pystyy tuolla summalla varmasti elämään yhden kuukauden, mutta pidempiaikainen toimeentulo on hankalaa: vaatteet kuluvat, kodinkoneet menevät rikki, tulee yllättäviä menoja”, Susan Kuivalainen arvioi.

Tuuli Hirvilampi on seurannut läheltä perusturvan varassa kitkuttelevien arkea työskennellessään sosiaalityöntekijänä Helsingissä ja Vantaalla.

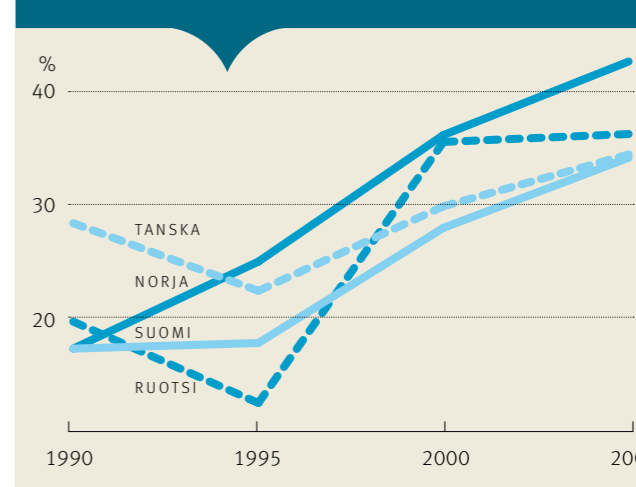
”Yksin asuvalle helsinkiläisellä ei välttämättä ole varaa ostaa julkisen liikenteen kuukausilippua, eikä rahaa jää vapaaseen kulutukseen. Rahattomuus rajoittaa toimintamahdollisuuksia. Peruspäivärahoilla elävä ei juurikaan käy elokuvissa ja yksityisillä kuntosaleilla”, Hirvilampi konkretisoi.

Tukijärjestelmän monimutkaisuus on myös suuri ongelma. ”Paperimäärä, jonka asiakkaat joutuvat täyttämään ja sosiaaliviranomaiset käsittelemään, on järjetön.”

Suomi kärjessä köyhyyden ja tuloerojen kasvussa

Yksilön elintaso on aina suhteessa muiden ihmisten tuloihin ja vallinnanmahdollisuuksiin. OECD:n tuoreimmat tutkimukset osoittavat, että Suomi on tilastojen kärkipäässä tuloerojen kasvun nopeudessa. Työssä käyvän väestön ja perusturvan varassa elävän

VÄHIMMÄISTURVAA SAANEIDEN KOTITALOUKSIEN KÖYHYYSASTE POHJOISMAISSA 1990–2005

Professori Susan Kuivalainen toivoo, että uusi laki perusturvan tason tarkistamisesta herättää laajempaa keskustelua elintasosta ja tuloeroista.

köyhälistön todellisuudet erkanevat yhä kauemmaksi toisistaan. Perusturvan taso on 1990- ja 2000-luvuilla jäänyt jopa 40 % jälkeeseen ansiotason kehityksestä.

Susan Kuivalainen ja Tuuli Hirvilampi ovat huolissaan eriarvoistumisesta. ”Köyhyydessä elämistä ei ymmärretä, ja köyhyyden kasvun hiljainen hyväksyminen on mielestäni tosiasia. Perusturvaan ei ole tehty korotuksia silloinkaan, kun siihen olisi ollut varaa”, Hirvilampi pohtii.

Susan Kuivalainen on tutkimuksessaan vertaillut vähimmäisturvan tasoa Pohjoismaissa 1990- ja 2000-luvuilla. Vähimmäisturvan taso on laskenut kaikissa Pohjoismaissa, eniten Suomessa ja Ruotsissa. Kaikissa maissa myös vähimmäisturvalla elävien kotitalouksien köyhyys on lisääntynyt – Suomessa selkeästi nopeammin kuin muissa Pohjoismaissa.

”Pohjoismaisen mallin idea on ollut tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa kaikille on pyritty takaamaan mahdollisuus osallistua vallitsevaan elintasoon. Tästä ajatuksesta on selvästi luovuttu”, Kuivalainen sanoo.

Erot sosiaaliturvassa Pohjoismaiden ja muun Euroopan välillä ovat kaventuneet selvästi, vaikka Pohjoismaat vielä erottuvat omasta ryhmään vertailussa.

”Peruskysymys on, kuinka suuri osa vaurauden kasvusta tulisi tihkua perusturvan varassa eläville”, Kuivalainen tiivistää. Hän muistuttaa, että monissa kansallisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa ehdotetaan tulonsiirtojen sitomista ansiokohetykseen.

Kuinka suuren osan vaurauden kasvusta tulisi tihkua perusturvan varassa eläville?

Retoriikasta arvoihin, arvoista tekoihin

Kiinnostavaa on myös se, että kansalaisten ja päättäjien mielipiteet perusturvasta ovat eriytyneet toisistaan. Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineen kyselyssä yli 70 % vastaajista oli sitä mieltä, että perusturvan taso on liian matala. Näin ajattelevien osuus on noussut edellisistä kyselyistä. Eri tutkimukset osoittavat myös, että suomalaisten mielestä köyhyyden syyt ovat ennen kaikkea rakenteelliset: ei ole kyse yksilön laiskuudesta, vaan esimerkiksi rakenteellisesta työttömyydestä.

Politiikassa perusturvan niukkuuden ongelma tunnustetaan retorisisella tasolla: 2000-luvun aikana köyhyys on noussut kaikkien eduskuntapuolueiden ohjelmiin ja hallitusohjelmiin. Hallitukset ovat sornanneet köyhyyspaketteja, mutta itse köyhyys ei ole vähentynyt.

Myös Sata-komitea korosti enemmän perusturvan kannustavuusvaikutuksia kuin etuuskien riittävyttä ja ihmisarvoisen elämän edellytyksiä. Susan Kuivalainen toivoo, että uusi laki perusturvan tason tarkistamisesta herättää laajempaa keskustelua elintasosta ja tuloeroista.

”Nyt olisi oiva tilaisuus tehdä arviointia, jossa tarkasteltaisiin toimeentuloa monesta näkökulmasta.” Tuuli Hirvilampi haluaa irti väijäämättömyyden politiikasta. Talous antaa raamit, mutta sen sisällä päätökset riippuvat arvoista.

”On arvokysymys, mikä on riittävää ja oikeudenmukaista”, Hirvilampi muistuttaa. ■

Tulottomien joukko kasvaa?

”Aktivointi” pudottaa työttömiä asumistuen ja toimeentulotuen varaan.

Yhä useampi helsinkiläisnuori kieltäytyy työstä ja opinnoista. Tuhansia nuoria tyhjän päällä.” Vain puolet työttömistä palaa työelämään.” Jo 150 000 ihmistä kiertää aktivointi- ja työttömyyskehää”. Nämä ovat viime aikojen otsikoita Helsingin Sanomista. Viimeksi mainitussa kirjoituksessa (HS 25.10.2010) mainittiin, että osa työttömistä putoaa työttömyysturvan ulkopuolelle toimeentulotuella. Ei tiedetä, kuinka monella on jo kysymys tästä, todettiin lehdessä.

Jotain tietoa kuitenkin on olemassa. Sitä löytyy mm. Kelan asumistukirekisteristä. Tiukkojen tulo rajojen vuoksi yleisen asumistuen saajat ovat kaikki pienituloisia. Asumistukea ei periaatteessa myönnetä aivan lyhytaikaiseen tarpeeseen, esim. parin kolmen kuukauden lomautuksen vuoksi, joten asumistuen saajilla pienituloisuus on useimmiten pitkäaikaista. Oikeus asumistukeen ei riipu kotitalouden asemasta työmarkkinoilla, vaan tulojen pienuus – tai olemattomuus – ratkaisee.

Viime vuosien asumistukirekistereitä tutkittaessa joukosta erottuvat kasvavana ryhmänä ne, joilla ei ole lainkaan veronalaisia tuloja: ei työtuloja, ei työttömyyspäivärahaa, ei opintotukea eikä muutakaan veronalaista sosiaali-etuutta. Ainoa tulo on itse asumistuki ja sen lisäksi mahdollisesti toimeentulotuki. Yksinhuoltajilla ja lapsiperheillä, joita myös on tässä ryhmässä, on oikeus lapsilisään.

Vuoden 2006 marraskuussa tämä joukko käsitti vajaat 10 000 kotitaloutta. Sen jälkeen määrä on kasvanut: marraskuussa 2007 vajaat 13 000, marraskuussa 2008 vajaat 16 000 ja marraskuussa 2009 jo 19 000. Marraskuussa 2009 näihin kotitalouksiin kuului yhteensä 22 600 henkilöä, joista noin 2 600 oli alle 18-vuotiaita lapsia.

TÄLLÄISEN TULOTTOMUUDEN SYNTYMISEEN vaikuttaa erityisesti työttömyysturvalaki. Siinä on säädetty karensseista, joiden aikana henkilö ei ole oikeutettu työttömyysturvaan. Osa karensseista on määräaikaaisia (useimmiten 60 päivää) mutta ankarampi muoto karenssista on ns. työssäolovelvoite: työttömyysturvan piiriin ei pääse uudestaan ennen kuin on ollut esim. viisi kuukautta työssä.

Tämä karenssin ankarampi muoto koskee alle 25-vuotiaita nuoria, joilla ei ole ammatillista koulutusta tai jotka eivät aktiivisesti ha-

keudu koulutukseen. Tämä periaate tuli voimaan jo vuonna 1997. Toinen ryhmä ovat ne pitkäaikaistyöttömät, jotka 500 työttömyyspäivän tai ansiosidonnaista turvaa seuraavien 180 työmarkkinatukipäivän jälkeen kieltäytyvät työvoimapolitiittisista toimenpiteistä tai jättäytyvät ilman pätevää syytä pois esimerkiksi työvoimakoulutuksesta tai työharjoittelusta. Tällainen laki tuli voimaan vuoden 2006 alussa. Kummallakin ryhmällä työmarkkinatuen maksaminen voidaan aloittaa (kokonaan tai uudestaan) vasta sitten, kun henkilö on ollut viisi kuukautta työssä tai työvoimahallinnon järjestämässä koulutuksessa tai muun työvoimapolitiittisen toimenpiteen piirissä.

Näiden karenssin määrä on vuosittain huomattava. Nuorten ”koulutuspakoon” liittyviä päätöksiä työmarkkinatuen epäämistä on tehty 2000-luvulla vuosittain vähintään 13 000. Määrät ovat olleet kasvussa, ja vuonna 2009 näitä karenssipäätöksiä tehtiin jo lähes 25 000. Iän karttumisen vuoksi nuorten tilanne on kuitenkin väliaikainen ja usein melko liikkuva, joten kaikille nämä karenssit eivät liene kovin kohtalokkaita.

Osalle karenssipäätös merkitsee kenties lopullista syrjäytymistä työttömyysturvasta.

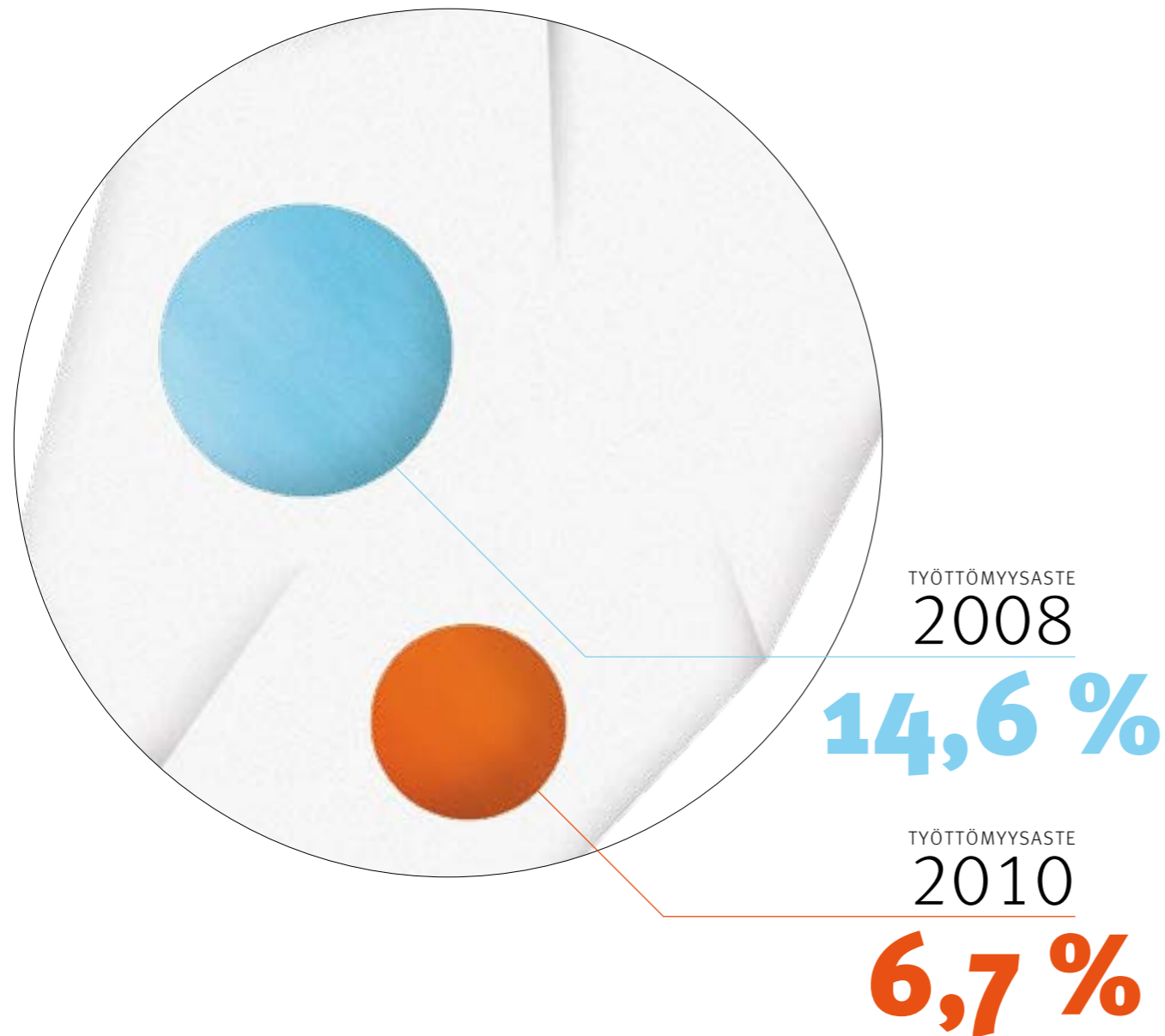
VUODEN 2006 UUDISTUKSEEN perustuvia päätöksiä työmarkkinatuen lakkauttamisesta on tehty jo yli 32 000 vuosina 2006–2009. Ilmeisesti suurella osalla näiden päätösten vaikutus on hyvin pitkäaikainen. Tulottomien kotitalouksien lukumäärän kasvu Kelan asumistuessa viime vuosina perustuu erityisesti tähän lakiin. Osalle nämä karenssipäätökset merkitsevät kenties lopullista syrjäytymistä työttömyysturvasta ja jäämistä pysyvästi eläkeikään asti asumistuen ja toimeentulotuen varaan.

Tarkempaa tietoa tästä ei ole.

Tässä mainittujen lakien ja uudistusten päätarkoituksena on ollut työttömien aktivoiminen ja työllisyyden edistäminen. Erilaiset tutkimukset viittaavat siihen, että ne eivät ole onnistuneet kovin hyvin tässä päätarkoituksessaan. Voi kysyä, onko keskeinen tulos uudistuksista sittenkin ollut kasvava ”tuloton” väestönosa, jolla ei ole muuta tulonlähdetä kuin Kelan yleinen asumistuki ja kunnan toimeentulotuki. Aktivoinnin seurauksia on siten syytä tutkia edelleen. ■

Pertti Honkanen

Kirjoittaja on vastaava tutkija Kelan tutkimusosastolta

Paltamon työllistämismalli mikroskoopin alla

Paltamon työllistämismalli on tällä hetkellä yksi Suomen tutkituimmista hankkeista. Millaista tietoa tutkijat odottavat saavansa?

Kainuulainen Paltamon kunta pyrki tarjoamaan työtä kaikille. Työttömyyden poistamiseen tähtäävä poikkihallinnollinen kokeilu alkoi vuonna 2009 ja kestää vuoden 2012 loppuun saakka. Ideana on koota työttömyyden hoitoon normaalistikin kuluva raha eri lähteistä yhteen pottiin sekä käyttää tämä summa työllistämiseen ja kuntouttamiseen.

Mallissa työttömät ohjataan ensin Työnhakuklubille, jossa järjestetään perehdyttämisyksiköitä ja laaditaan jokaiselle henkilökohmainen suunnitelma. Osa jatkaa klubilta koulutukseen tai suoraan avoimille työmarkkinoille.

Loput työttömät pääsevät työsuhteeseen palkkatyöhön kierrätyskeskukseen tai alihankintatöihin tai Työvoimatalon tekstiilipajaan tai leipomoon. Lisäksi Työvoima-

talo järjestää tutustumisjaksoja, joiden aikana työntekijä työskentelee jossain alueen yrityksessä, vaikka on Työvoimatalon palkkalistoilla.

Mallia arvioidaan kymmenessä osatutkimuksessa

Jotain Paltamossa on jo tapahtunut. Kainuun ely-keskuksen työllisyyskatsauksen mukaan työttömyysaste Paltamossa oli

6,7 % elokuussa 2010. Kahta vuotta aiemmin eli vähän ennen hankkeen alkamista työttömyysaste oli 14,6 %.

Kainuun alueella vastaavat työttömyysluvut olivat 11,6 % elokuussa 2008 ja 12,8 % elokuussa 2010. Paltamon tilanne on siis parantunut selkeästi päinvastoin kuin koko maakunnan tilanne. Missä määrin tämä on hankkeen ansiota? Mitä vaikutuksia mallilla on työttömien terveyteen ja hyvinvointiin? Mitä malli tarkoittaa kuntatalouden kannalta? Muun muassa näihin kysymyksiin tutkijat etsivät vastausta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimassa laajassa tutkimushankkeessa.

Hanke koostuu 10 osatutkimuksesta, joissa selvitetään erilaisin menetelmin mm. mallin terveys- ja hyvinvointivaikutuksia, kuntoutusvaikutuksia, nuorten ja yli 50-vuotiaiden työllistymistä, tulonsiirtoja ja kannustavuutta, vaikutuksia kuntatalouteen ja ylipäättään mallin toimivuutta. Lisäksi tavoitteena on luoda yleisemmän tason arviointimalli, jolla voidaan tulevaisuudessa tutkia vastaavien hankkeiden vaikutuksia.

Osatutkimuksia työstävät THL:n tutkijoiden lisäksi Kela, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (VATT), Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö, Helsingin ja Lapin yliopistot sekä sosiaalipolitiikan dosentti Jouko Kajanoja.

Vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin

THL:n ensimmäinen osatutkimus käsittelee työllistämismallin terveys- ja hyvinvointivaikutuksia. Tutkimuksessa selvitetään terveyteen, hyvinvointiin ja elämäntapoihin liittyviä eroja työnhakijoiden ja työssä olevien välillä hankkeen lähtötilanteessa. Sen jälkeen seurataan, miten henkilön työllistyminen vaikuttaa hänen terveyteensä ja hyvinvointiinsa. Miten nämä vaikutukset riippuvat erilaisista tausta- ja ympäristötekijöistä? Mitkä tekijät rajoittavat tai tukevat myönteisiä vaikutuksia? Mitkä tekijät ennustavat pysyviä tuloksia pidemmällä aikavälillä?

”Paltamon työnhakijat ja heidän kaksi vertailuryhmäänsä (Paltamon työssä käyvät ja Sonkajärven työttömät) on tutkittu kertaalleen ja toinen tutkimuskierros toteutetaan kuluvan syksyn aikana. Kun verrataan näiden kahden kierroksen tuloksia, saadaan selville, onko Paltamon malliin osallistuneiden terveys ja hyvinvointi kehittynyt eri tavalla kuin muilla”, tutkimusprofessori **Seppo Koskinen** kertoo.

Ensimmäisellä kierroksella selvitettiin alkutilannetta. Tuloksissa näkyy jo monien aiempien tutkimusten esiin nostama asia. Yleisellä tasolla työttömien hyvinvointi on

monessa suhteessa heikompi kuin työssä olevien.

Mallin taloudellinen kannattavuus

Onko Paltamon malli kannattava talouden näkökulmasta? Pystytäänkö asiat tekemään eri tavalla edes suunnilleen samoilla kustannuksilla kuin kuluisi muutenkin? Mitä Paltamossa olisi tapahtunut ilman täystyöllisyysmallia? Näitä kysymyksiä pohtivat VATT:n ja Kelan tutkijat.

”Meidän osiomme sijoittuu hankkeen loppupuolelle, koska talouden seurantatiedot tulevat viiveellä. Saamme aikaisintaan vuoden päästä aineistot, joiden pohjalta voimme verrata vuosia 2009 ja 2010”,

johtava ekonomisti **Kari Hämäläinen** VATT:sta sanoo.

Parhaillaan tutkijat etsivät Paltamollee sopivaa vertailukohtaa kunnista, jotka ovat mahdollisimman samanlaisia Paltamon kanssa. Kuntien vertailun lisäksi on tarkoitus tehdä yksilötason vertailuja rekisteriaineiston pohjalta.

Hankkeen kustannusvaikutuksiin kohdistuu paljon mielenkiintoa, mutta kaikkien muuttuvien tekijöiden saaminen samaan selitysmalliin on haastavaa. Esimerkiksi jos kunta työllistää hyvin, valtionosuudet pienenevät. Toisaalta verokertymät voivat muuttua sekä kunnan että valtion tasolla, jos yhteisöveron ja arvonlisäveron tuotot kasvavat.

Nuorten kokemukset mallista

Tutkija **Minna Ylikännö** Kelan tutkimusosastolta selvittää paltamolalaisten alle 25-vuotiaiden nuorten työllistymispolkua ja laadullisen tutkimuksen keinoin. Ensimmäiset haastattelut on tehty syksyllä 2009 ja seuraava kierros toteutetaan vuoden loppussa 2010. Osatutkimuksessa tarkastellaan, millaisena nuori kokee työllistämismallin ja sen merkityksen.

Nuoret suhtautuivat ensin malliin epäilevästi, mutta hankkeeseen osallistumisen myötä ajatukset ovat muuttuneet positii-visemmiksi. Nuorilla on halu tehdä työtä, mutta monilla heistä on epäselvä kuva lähitulevaisuudesta. Myönteisenä pidettiin sitä, että Työvoimatalossa ja yrityksissä pääsee tutustumaan erilaisiin aloihin. Haastatellut nuoret eivät myöskään ole valmiita lähtemään kovin kauas kotiseudulta työn ja opiskelun perässä.

”Nuoret voivat jäädä aika yksin työttömyyden kanssa, jos kaikki kaverit muutta-

vat opiskelemaan muualle tai pääsevät töihin. Eräs haastateltava kuvasi, miten usko omaan itseensä katoaa jo kolmen kuukauden aikana. Aikajänne on nuorilla erilainen kuin aikuisilla”, Ylikännö pohtii.

Mikä onnistui, mikä ei?

Sosiaalipolitiikan dosentti **Jouko Kajanoja** tarkastelee omassa osatutkimuksessaan hankkeen toteuttamista. Osiossa selvitetään, mikä mallin toiminnassa onnistui ja mikä epäonnistui. Mitä pitäisi tehdä toisin? Vastauksia kysymyksiin etsitään työllistyneille, henkilökunnalle ja sidosryhmille tehtyjen kyselyjen kautta. Ensimmäinen kysely on tehty vuonna 2009. Seuraavat kyselykierrokset toteutetaan vuoden 2011 alussa ja vuoden 2012 lopussa.

”Paikallista kritiikkiä ei ehkä riittävästi saatu esiin ensimmäisellä kierroksella. Keskeisiä kysymyksiä ovat, miten malli eroaa muista työllistä-

mishankkeista ja onko työllistettyjä kuuluttavaa”, Kajanoja sanoo.

Ensimmäisen kyselykierroksen pohjalta ydinkysymyksiä ovat mielekkäiden tehtävien hankinta työllistetyille sekä valmentavan työotteen määrällinen ja laadullinen vahvistaminen. Kokonaisuudessaan mallia pidettiin kannatettavana ja kehittämiskelpoisena.

”Tässä opitaan ennen kaikkea tavasta, jolla vastaavia hankkeita on järkevä toteuttaa”, Kajanoja kuvaa.

Ensimmäisen kyselykierroksen jälkeen Työvoimatalolle on palkattu kaksi uutta henkilöä, joiden tehtävä on etsiä järkeviä töitä ja vahvistaa valmentavaa työtapaa.

Tutkimushankkeen väliraportti julkaistaan vuonna 2011 ja loppuraportti 2013. Lisäksi osatutkimuksista on luvassa erilaisia julkaisuja hankkeen aikana. ■

Hanna Moilanen

Lue lisää

Kokko, Riitta-Liisa & Kotiranta, Pirjo-Liisa (toim.) Työllisyys, terveys ja hyvinvointi. Paltamon työllistämismallin arviointitutkimus 2009–2013. Avauksia 17/2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (pdf).

Välttämättömästäkin on tingittävä

Perusturvan varassa eläviä kiusaa puute päätävävallasta omaan elämään, ilmenee tohtorikoulutettava Sari Mäen tutkimuksesta.

Sari Mäki tekee väitöskirjaa perusturvan varassa elävistä. Hän haastatteli tutkimustaan varten 15:tä ihmistä, jotka saavat joko työttömän peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea, kansaneläkkeen perusosaa, vähimmäissairauspäivärahaa, opintotukea tai kotihoidon tukea. Moni saa lisäksi asumistukea ja toimeentulotukea.

Mäen väitöskirja kuuluu kuluttajaekonomian alaan, ja hän tekee sitä Helsingin yliopiston taloustieteen laitokselle.

Mäki selvittää, miten perusturvan varassa elävillä menee. Hän haluaa tuoda esiin näiden ihmisten omakohtaisia kokemuksia selviytymisestä. Mikä on välttämätöntä elämässä?

Raha kykenevyyden mittana

En ole köyhä vaan minulla on köyhä olo,

haluavat Sari Mäen haastateltavat varmistaa.

”Kukaan ei sano olevansa köyhä. Köyhyyttä ei haluta ottaa osaksi itseä”, Mäki kertoo.

Haastateltavat pitävät itseään kykenevinä ja ajattelevina, mahdollisesti työttömyyden tai sairauden uhreina. He eivät tunne häpeää etuuskien vastaanottamisesta, päinvastoin lähipiirissään he saavat osakseen hyväksyntää ja ymmärrystä elämäntilanteestaan.

Köyhyyden aiheuttama toimintarajoitisuus aiheuttaa kuitenkin häpeää, joka ilmenee varautuneisuutena omien ympyröiden ulkopuolella. Perusturvan varassa elämisen varotaan paljastuvan esimerkiksi työnhakutilanteissa, uusissa ihmissuhteissa ja lasten sosiaalisissa piireissä.

”Nämä ihmiset taistelevat vastaan sitä yhteiskunnassa vallitsevaa kuvaa, jonka mu-

kaan kulutusmahdollisuudet kertovat kykenevyydestä ja jopa koko ihmisarvosta.”

Mäen mukaan leimaa pyritään karttelemaan luottamuksellisissa haastattelutilanteissakin.

”Usein verrataan itseä sellaiseen, jolla menee vielä huonommin. Saatetaan sanoa, että minä osaan itse hakea apua, mutta entä ne, jotka eivät siihen pysty.”

Välttämättömyyselämää

Perusturvajärjestelmän suurin ongelma on Sari Mäen haastateltavien mukaan tukien riittämättömyys.

Rahanpuute rajoittaa ensinnäkin hankintojen tekemistä. Puhelimeen tai tietokoneeseen saatikka ajokorttiin ja autoon ei ole varaa, vaikka niitä tarvittaisiin työnhakuun ja työssäkäyntiin.

Kodinkoneita ja huonekaluja ei ole useinkaan varaa uusia. Kirpputoreilla käynti an-

taa joustoa talouteen, ja moni kertoo taidoistaan tehdä itse vaatteita, ruokaa, jopa huonekaluja. Ruoka- ja vaateapua otetaan vastaan säännöllisesti. Osalle leipäjono on se äärimmäinen köyhyyden raja, jota ei haluta ylittää.

Eniten haastateltavia vaivaa valinnan mahdollisuuksien kaventuminen. Jatkuva rahanpuute vie oman päätävävallan ja pakottaa välttämättömyyselämään. Esimerkiksi moni joutuu olosuhteiden pakosta asumaan liian pienessä asunnossa. Myös liikkumisen vapaus ja tällä tavoin läheiskontaktien ylläpito ja luominen ovat rajallisia. Vähävaraisuus kaventaa ruokavaliota ja heikentää mahdollisuuksia huolehtia terveydestä.

Mäen haastateltavat kokevat, että jo 100–200 euroa lisää perusturvaan auttaisi elämää eteenpäin.

Vastaava vajaus ilmenee myös Kuluttajatutkimuskeskuksen laatiman kohtuullisen minimin viitebudjetin tarkastellessa. Yksin asuvan minimibudjetin ilman asumismenoja on noin 650 euroa kuukaudessa, joka on runsaat 200 euroa toimeentu-

lotuen perusosaa ja noin 100 euroa vähimmäispäivärahaa enemmän.

Välttämätön saa perusturvan varassa uuden merkityksen.

Epävarmuuteen totuttava

Vähävaraisuus rajoittaa Sari Mäen mukaan myös jaksamista ja itsetuntoa. Ei tiedä, mihin itsestä on, kun ei pääse kokeilemaan. Aktiivisena pysyttelemisen, kuten harrastukset, vapaaehtoistyö tai kouluttautuminen auttaa välttelemään katkeruutta.

”Kaikkein toivottomimpia ovat ne, joilla ei ole läheisiä, sosiaalista yhteisöä”, Mäki kertoo.

Sukulaisten ja ystävien taloudellinen apu on monen pelastus. Esimerkiksi asuminen sukulaisten omistamassa asunnossa antaa tarpeen tullen joustavuutta vuokranmaksuun ja pitää näin erossa toimeentulotuki-asiakkuudesta.

Epävarmuus on läsnä koko ajan, mikä tekee säästämisestä ja tinkimisestä tärkeitä taitoja.

”Osa haastateltavista kertoo saaneensa säästöönkin rahaa esimerkiksi syömällä pelkkää ruisleipää. Jos joutuu lähtemään asunnostaan, haluaa näin varmistaa vuokratakuun seuraavaan. Yritys saada elämänsä hallintaan on kova. Säästöt osataan pitää piilossa, ja pimeää työtäkin tehdään.”

Haastateltavat pelkäävät, että avoimuus kostautuisi etuuskien menettämisenä.

”Mitä vähemmän ollaan viranomaisten kanssa tekemisissä, sitä parempi. Viranomaiset eivät arvosta rehellisyyttä.”

Mäki summaa, että haastateltavat mieltävät itsensä aktiivisiksi ja ryhteläiksi, viranomaisten toiminnan taas riittämättömäksi,

Jatkuva rahanpuute vie oman päätävävallan ja pakottaa välttämättömyyselämään.

monimutkaiseksi ja ennakoimattomaksi. Järjestelmää mystifoidaan, mutta itse viranomaiset koetaan tätä myönteisemmin.

Loukussa perusturvassa

Työ on tärkein keino irrottautua perusturvan varassa elämisestä, mutta moni Sari Mäen haastateltavista ei pidä säännöllis-

”Nuukasti täytyy olla.”

”Jouduin nelikymppisenä vuonna 1992 luopumaan vaikean astman takia metallimiehen töistä. Alan ammattitaitoni oli hyvin monipuolinen, ja kielitaitoakin oli, joten töitä olisi riittänyt. Päätin uudelleen koulututtaa viestintäalalle. Kävin työvoimatoimiston tarjoamalla kursseilla yli puolentoista vuoden ajan. Mutta mitä niiden laadulta voi odottaa, kun neljän vuoden ammattikorkeakoulun oppimäärä on ahdettu viiteen kuukauteen? Työnantajat lähinnä nauravat niille.

Yritin kuitenkin ottaa irti kursseista sen minkä sain. Sain potkua arkeen ja työjaksojakin. Aika oli vain tiukkaa. 1990-luvun alun laman jälkimainingeissa viestintäalalla lähinnä irtisanottiin, ja monet firmat menivät konkurssiin.

Nykyisin saan työttömän peruspäivärahaa ja asumistukea, jotka menevät lähes kokonaan vuokraan. Tämän lisäksi saan toimeentulotukea noin 400 euroa kuukaudessa.

Nuukasti täytyy olla. Leipää ei ole vielä tarvinnut jonottaa, koska osaan tehdä leipäni itse. Asioin siellä, mistä halvimmalla saa – tarjouksia täytyy seurata. Käyn myös kirpputoreilla ja kierrätyskeskuksissa. Virkistystä löytyy ilmaistapahumista, kuten kirkon urkukonserteista.

200–250 euroa kuukaudessa enemmän auttaisi, ettei tarvitsisi huolehtia, miten selviän seuraavaan viikkoon. Joskus olisi hienoa mennä elokuviin tai päästä jopa matkalle.

Työn vastaanottaminen pitäisi saada nykyistä kannustavammaksi, etteivät muutaman sadan euron tienestit leikkaisi heti tukia. Tukien katketessa on ohkainen olo pitkään, ja paperitöissä on tekemistä.

Viranomaisilta toivoisin enemmän joustavuutta ja paikoin hieman asiallisempaa käytöstä. Syyllistävä puhe ei ole asiointitilanteessa tarpeen kahden aikuisen kesken.

Säännöllinen palkkatyö tuntuu epärealistiselta: näin 60 ikävuoden kynnyksellä kuulun halutuimpien irtisanottavien joukkoon. Minun pitäisi olla huikeasti korkeakoulutettu ja 30 vuotta nuorempi. Työkokemusta pitäisi olla takataskussa toiset 30 vuotta ja selässä repullinen rahaa, jolla voisin maksaa oman palkanani.”

Kertoja on eräs Sari Mäen tutkimukseen haastatelluista.

Tohtorikoulutettava Sari Mäki on havainnut, että perusturvan varassa elävät kokevat vieroittuneensa yhteiskunnasta heikentyneiden osallistumismahdollisuuksien vuoksi.

tä palkkatyötä kovin realistisena. He kokevat vieroittuneensa nyky-yhteiskunnasta työttömyyden ja vähävaraisuuden heikentämien osallistumismahdollisuuksien vuoksi. Köyhyys rajoittaa kilpailukykyä työmarkkinoilla.

”Työnantajat eivät edes vastaa yhteydenottoihin, ja työllisyyskurssit eivät johda mihinkään, koska työnantajat eivät arvosta niitä”, Mäki lainaa.

Työn saamista heikentävät myös ulkoiset seikat, kuten hiusten tai hampaiden hoitamattomuus.

”Vaikka hammashoito rahoitettaisiin sosiaalitoimesta, moni kärsii mieluummin hammassärystä kuin sitoutuu sosiaalitoimen kontrolliin. Ihmiset kokevat joutuvansa raportoimaan enemmän kuin saavat takaisin järjestelmältä.”

Mäki on havainnut, että byrokratian työllistyvyys ja sitovuus aiheuttavat jopa perusturvan liian vähäistä käyttöä. Tiukka kontrolli kannustaa tukien vastaanottamisen sijaan toimimaan järjestelmän ulkopuolella. Tämä on oman elämänhallinnan säilyttämiskeino. Perusturvan varassa aika menee selviytymiseen. ■

Satu Kontiainen

Toimeentulotukea haetaan usein asumisen kustannuksiin

Pienituloisten kotitalouksien asumista tuetaan asumistukien lisäksi usein toimeentulotuella. Sosiaali- ja terveysministeriön tilaamassa ja Kelan tutkimusosaston toteuttamassa tutkimuksessa selvitettiin yleisen asumistuen ja toimeentulotuen yhteensovittamiseen ja päällekkäisyyteen liittyviä ongelmia.

Tutkimuksessa tarkasteltiin toimeentulotuen ja asumiskustannusten suhdetta Kelan ja Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) aineistojen avulla marraskuun 2006 tilanteessa. Aineisto osoittaa, että asumiskustannusten osuus toimeentulotuessa on yleensä huomattava.

Yksin asuvilla työttömillä, jotka saavat peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea, valtaosa toimeentulotuesta voidaan selittää asumiskustannuksilla. Heillä oli keskimäärin 170 euroa sellaisia asumiskustannuksia, joita ei voinut kattaa asumistuella eikä työttömyypäivärahalla. Asumiskustannukset

ylittävät usein tuntuvasti yleisen asumistuen normit, mikä lisää toimeentulotuen tarvetta. Asumistuen tiukat tulorajat ja asumiskustannusten tarkat normit aiheuttavat osaltaan riippuvuutta toimeentulotuesta.

Tutkimuksessa selvitettiin myös kunnille ja kuntayhtymille suunnatulla kyselyllä, miten kunnissa otetaan huomioon asumismenot toimeentulotukea myönnettäessä. Lain mukaan asumismenot tulee ottaa toimeentulotuessa huomioon kohtuullisen suuruisina. Käytännössä kunnat määrittelevät itse, mitä ovat kohtuulliset asumismenot.

Valtaosa kunnista on määritellyt kohtuulliset asumismenot kotitalouden koon perusteella. Näin määräytyviä asumismenonormeja sovelletaan toimeentulotukea myönnettäessä. Kuntien välillä on kuitenkin eroja siinä, kuinka tiukasti normeista pidetään kiinni ja mitä asumismenonormeja katsotaan kuuluvan. Verrattuna 15 vuoden takaiseen tilanteeseen, kunnat ovat kiristäneet suhtautumistaan esimerkiksi vuokramenoihin. Vuonna 2009 alle viidennes kyseleyn vastanneista kunnista hyväksyi vuokramenot pääsääntöisesti kokonaisuudessaan.

Tutkimuksessa tiedusteltiin myös kuntien toimeentulotukiviranomaisten näkemyksiä asumistukijärjestelmän ongelmista. Viranomaiset arvioivat, että toimeentulotuen tarve johtuu usein nimenomaan asumistukijärjestelmän ongelmista. Näitä ovat esimerkiksi asumistukihakemusten liian pitkät käsittelyajat, tuen matala taso ja asumistukijärjestelmän jäykkyys.

Kuntien välillä näyttää olevan suuria eroja asumismenon huomioimisen tasossa ja tavoissa. Tämän vuoksi eri kunnissa asuvat toimeentulotukiasiakkaat ovat keskenään eriarvoisessa asemassa”

Lue lisää
www.kela.fi/tutkimus.

Honkanen P. Asumiskustannukset toimeentulotuessa. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 72.

Heinonen H-M. Asumismenon huomioon ottaminen toimeentulotuessa ja yleinen toimeentulotukitilanne kunnissa ja kuntayhtymissä syksyllä 2009. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 73.

Yliääkäri Seppo Koskinen THL:stä kertoo, että monista terveyteen ja toimintakykyyn liittyvistä asioista saadaan tietoa vain kyselyillä.

Terveytemme kuva päivittyy

Terveyden kokemus ei selviä rekistereistä. Siksi tarvitaan Terveys 2000 -seurantatutkimusta.

Suomalaisten terveydestä on paljon tietoa. On rekistereitä ja on poikittaistutkimuksia. Sen sijaan seurantatutkimuksia on vähän.

Marraskuussa käynnistyvällä Terveys 2000 -seurantatutkimuksella saadaan ainutlaatuista seurantatietoa väestön terveyden, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin muutoksista ja niiden syistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoiman tutkimuksen vertailuaineistona käytetään 2000–2001 toteutettua Terveys 2000 -tutkimusta ja Kelan 1978–1980 toteuttamaa Mini-Suomi-tutkimusta.

Seurantatutkimuksessa haastatellaan samoja henkilöitä kuin 10 vuoden takaisessa Terveys 2000 -tutkimuksessa. Lisäksi aineistoa täydennetään haastattelemalla nuoria aikuisia. Otoksella saadaan kattava kuva koko väestön terveydestä.

Rekistereistä selviää esimerkiksi sairaalassakäyntien määrää. Sen sijaan niistä saa vain vähän tietoa mielenterveysongelmista, väestön terveyskokemuksista, suun terveydestä tai tuki- ja liikuntaelinten saira-

uksista. Vielä vähemmän rekistereistä on saatavissa tietoa elintapojen, asumismuodon, saatujen palvelujen ja tukien tai sosiaalisen taustan vaikutuksista terveyteen ja sen muutoksiin.

”Terveys 2000 -seurantatutkimuksessa tavoitteena on koota monipuolista tietoa väestön terveydestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä palvelun ja kuntoutuksen tarpeesta ja saannista”, kertoo tutkimuksen suunnitteluryhmään kuuluva ylilääkäri Seppo Koskinen THL:stä.

”Seuranta-asetelmassa voidaan katsoa, miten 10 vuotta sitten havaitut tekijät, kuten elintavat, kolesterolitaso, kuormittava työhistoria tai elinympäristö, vaikuttavat nyt. Mitkä asiat vaikuttavat suotuisaan kehitykseen ja mitkä ovat pahimmat riskitekijät? Esimerkiksi mikä ennustaa masennuksen ilmenemistä tai masennuksen hellittämistä”, Koskinen painottaa.

Työkyky paremmaksi

Seurantatutkimuksessa on keskeistä selvittää, mikä vaikuttaa työkykyyn ja mikä edistää sitä.

”Väestö vanhenee ja meidän on tehtävä kaikkemme työurien pidentämiseksi työkykyä parantamalla”, Koskinen huomauttaa.

”Tutkimuksessa intressinä on löytää keinot vaikuttaa syihin, jotka edistävät toimintakykyä. Myös poliitikot ja palvelujen järjestäjät tarvitsevat tätä tietoa järjestelmi-

Merkittäviä terveyseroja aiheuttavat mm. lihavuus ja kuormittava työhistoria.

ensä kehittämisessä. On syytä tietää, mihin investoinnit kannattaa suunnata, jotta ne tuottavat parhaan tuloksen.”

Terveys 2000 -seurantatutkimuksesta saatavat terveystiedot suhteutetaan muun muassa haastateltujen koulutustaustaan, asumismuotoon ja elämäntapoihin. ”Näin saadut eri ryhmien väliset erot ovat suuria”, Koskinen toteaa ja jatkaa, että tämä asia hiertää hyvinvointivaltion tasa-arvoideaa.

Merkittäviä eroja aiheuttavat mm. lihavuus ja kuormittava työhistoria. Seurantatutkimuksen etu on, että sillä saadaan aiempaa paremmin esiin terveyserojen syyt. ”Meidän on kyettävä löytämään keinot, joilla isoissa ryhmissä voidaan vaikuttaa terveyttä heikentäviin syihin”, Koskinen painottaa.

Vuosittuhannen alussa tehtyä Terveys 2000 -tutkimusta ja nyt sen seurantatutkimusta rahoittaa THL:n lisäksi muun muassa Kela. Tutkimukseen osallistuu myös useita tutkimuslaitoksia ja yliopistoja.

Laajan yhteistyöhankkeen eduksi Koskinen nostaa sen, että arvokasta aineistoa hyödynnetään monipuolisesti ja sen perusteella tehdään paljon tutkimuksia. Aineisto on kansainvälisestikin ainutlaatuinen. Muualta ei juuri löydy koko väestön kattavasta otoksesta näin monipuolista seurantatutkimusta.

”Meillä on vahva perinne. On Kelan terveysturvan tutkimukset vuodesta 1964 alkaen ja Kansanterveyslaitoksen tutkimussarjoja. Tämä johtuu osin siitä, että Suomen väestön terveys on ollut Euroopan mittakaavassa huono ja sen syitä on lähdetty tutkimaan. Muualla on lähdetty liikkeelle myöhemmin”, Koskinen kertoo. ■

Sari Putkonen

Sosiaaliturvaa pitää kehittää kokonaisuutena

SAK parantaisi perusturvaa korottamalla työttömyysturvaa – sekä ansiosidonnaista että perusturvaa. Riippuvuus toimeentulotuesta vähenisi myös asumistukea parantamalla.

TEKSTI Minna Latvala KUVAT Hemmo Hytönen

Sata-komitean työn jälkipuinissa syyttävä sormi on usein kohdistunut työmarkkinajärjestöihin. Kirjassaan Sata-komitea (2010) Osmo Soininvaara toteaa, että ay-liike esti työttömän perusturvan korotuksen ja paransi sen sijaan ansiosidonnaista työttömyysturvaa.

Sata-komiteassa palkansaajajärjestöjä edusti SAK:n sosiaaliasioiden päällikkö Sinikka Näätäsaari. Hän on väitteistä jyrkästi eri mieltä.

”On kohtuutonta asettaa työttömät tällä tavalla vastakkain”, hän huokaa.

Näätäsaari muistuttaa, että suuri osa ansioturva saavista on pienituloisia. Esimerkiksi Palvelualan ammattiliitossa PAMissa jäsenet tekevät usein osa-aikatyötä, joten kuukausiansiot jäävät alle 1 500 euroon kuukaudessa. Ansiopäiväraha tällaisista tuloista on alle 1 000 e/kk. Pienimmän päivärahamen saajat saavat usein myös yleistä asumistukea.

”SAK:laisten keskimääräinen ansiopäiväraha on 1 100 e/kk. Onhan meillä myös parempipalkkaisia jäseniä, mutta he ovat harvemmin työttömiä. Työmarkkinoiden heilahtelu tuntuu juuri pienipalkkaisilla aloilla.”

Perusturva ja ansioturva vastakkain

Sata-komitean työskentelyä leimasi alusta lähtien perusturvan ja ansioturvan vastakkainasettelu. Näätäsaaren mukaan perusturvan parantamista kannattaneet tahot olivat valmiit leikkaamaan ansiosidonnaista turvaa.

”Sata-komiteassa ilmapiiri oli sellainen, että valtavan korkeaa ansiosidonnaista työttömyysturvaa sietää leikata. Sen sijaan tuli antaa niille, joilla asiat ovat huonommin.”

”Loppuun saakka komiteassa oli esillä myös ajatus, että sosiaaliturvaa voitaisiin parantaa vain sisäisin järjestelyin. Onneksi sain tämän kirjauksen poistettua loppuraportista.”

Näätäsaari ei sulata työttömien usuttamista vastakkain taistelemaan vähistä rahoista. Sosiaaliturvaa pitäisi mieluummin kehittää kokonaisuutena. SAK:ssa on laskettu, että 100 euron korotus sekä työttömän ansio- että perusturvaan maksaisi noin 150 miljoonaa euroa.

Loppuiko köyhyystutkijoilta luottamus hyvinvointivaltioon?

”Jos hallituksella on ollut varaa keventää verotusta monta miljardia, eikö sieltä olisi riittänyt hitunen myös tähän? Esimerkiksi takuueläke maksaa yli 110 miljoonaa, joten olisiko seuraavaksi työttömien vuoro?”

Sata-komitean työn jälkipyykki on herättänyt Näätäsaarella muutenkin ihmetystä.

”Tutkimusten mukaan hyvinvointivaltio turvaa parhaiten myös köyhimpien aseman. Mutta ovatko köyhyystutkijamme menettäneet uskonsa siihen, että Suomessa

sa voidaan ylläpitää tällaista hyvinvointivaltiota? Nykyään kun keskustellaan sosiaaliturvasta, puhutaan aina vain vähimmäisturvasta.

”Itse ajattelen, että ensisijaisesti ihmiset pitää saada töihin, jotta he voivat elättää itsensä ja perheensä ja maksaa veroja. Turvaa tarjoavat ansiosidonnaiset etuudet, jotka vähentävät köyhyyttä tehokkaammin kuin vähimmäisturva.”

Työttömyysturvan korotusten lisäksi SAK kannattaa parannuk-

Sinikka Näätsaari on kotoisin Kemijärveltä. Hän opiskeli Lapin yliopistossa sosiaalityöntekijäksi ja työskenteli 1990-luvun lamavuosina Vantaan sosiaalivirastossa. Työt SAK:ssa hän aloitti vuonna 1996. Vuodesta 2007 Näätsaari on ollut järjestön sosiaaliturva-asioista vastaava päällikkö.

sia asumistukeen. Se olisi yksi tapa vähentää perusturvan varassa elävien riippuvuutta toimeentulotuesta. Sata-komitean perusturva-ajossa laskeskeltiin, että 30–40 miljoonaa lisää asumistukeen toisi tuen piiriin myös pienipalkkaisia lapsiperheitä. Nyt vuokrat-asuvat pienituloiset perheet jäävät käytännössä valtion asumistukijärjestelmän ulkopuolelle.

Mikä muuttui työttömyysturvassa?

Sata-komitean ja sosiaaliturvan tärkeimpänä saavutuksena Näätsaari pitää työssäoloehdon lyhentymistä. Ansioturvalle pääsee nyt 8 työssäolokuukauden jälkeen, kun aikaisempi ehto oli 10 kuukautta.

”Päätavoite on, että nuoret ja pätkätyöläiset pääsisivät nopeammin ansioturvan piiriin”, Näätsaari toteaa.

Näätsaaren mielestä myös palkkatuetun työn pitäisi kartuttaa kokonaisuudessaan työssäoloaikaa. Jos työnantajalle maksetaan korkeinta korotettua palkkatukea, työskentelyajasta vain puolet kartuttaa työssäoloa.

”Kohtuullista lienee, että työssä ollessa kertyy parempi sosiaaliturva. Myös ansioturvan piiriin pääsy on monille merkittävä työnteon kannuste.”

Sosiaaliturva korosti nopeaa työllistymistä ja aktiivointia. Vuoden 2010 alussa työttömille ryhdyttiin maksamaan korotettua työttömyysturvaa aktiivointiajalta, jolloin he osallistuvat työvoimakoulutukseen tai työharjoitteluun.

”Sama korotus tehtiin sekä ansiosidonnaiseen että peruspäivärahaan ja työmarkkinatukea”, muistuttaa Näätsaari.

Ansiosidonnaista saavalle korotus lasketaan prosenttiosuutena päiväpalkan ja perusosan erotuksesta. Jos työttömyyttä edel-

tävät ansiot ovat 2 500 e/kk, ansiosidonnainen päiväraha on noin 1 389 e/kk ja uusi korotusosa tuo siihen lisäystä 233 e/kk.

550 euron peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea saavalle korotusosa on 4,41 euroa päivässä eli noin 95 e/kk. Ongelmana on, että korotusosa vähentää toimeentulotukea. Perusturvan varassa elävät ovatkin antaneet kitkerää palautetta uudistuksesta, joka ei tuo parannusta toimeentuloon. Tilanne harmittaa myös Näätsaarta.

”Aktiivoinnin ajalta maksettavaa korotusta ei pitäisi ottaa huomioon toimeentulotuksessa. Pitkällä tähtäyksellä koulutuksesta tai työharjoittelusta on niin paljon hyötyä, että korotusta ei kannataisi huomioida muissa tuissa. Esitin tätä jo Sata-komiteassa, mutta ehdotus ei jostain syystä saanut kannatusta”, hän harmittelee.

Aktiivointi ei muutenkaan ole sujunut kuin tanssi. Aktiivointi- ja työllistymissuunnitelmien laatiminen on kangerrellut työhallinnon resurssipulan takia. Näätsaari tukee ajatusta, että työllistämismäärärahat sidottaisiin jatkossa työllisyystilanteeseen.

Sinikka Näätsaari tukee myös ns. työllisyystakuuta, jossa työtön saisi pitää työllistymisen alkuvaiheen ajan työttömyyspäivärahaansa tai työmarkkinatukensa. Sama koskee asumistukea, jota tarkistettaisiin vasta, kun työssäolo on jatkunut esimerkiksi kuusi kuukautta.

Työttömyyseläkkeestä tiukat neuvottelut

Työttömyysturvan seuraava kädenvääntö käydään työttömyyseläkkeestä. Sosiaaliturvassa työttömyysturvan lisäpäiville pääsyn ikäraja nostettiin vuodelle. Samalla sovittiin, että aktiivitoimia ikääntyville lisätään ja työmarkkinoiden keskusjärjestöt neuvottelevat saatujen kokemusten perusteella työttömyysturvan lisäpäiväraha-oikeudesta tämän vuoden loppuun mennessä.

”Meille ei ole tullut mitään tietoa saaduista kokemuksista”, Näätsaari hymähtää.

”Totta ihmeessä EK on sitä mieltä, että nämä ikääntyvät irtisanotut pitää saada pois ansiosidonnaiselta, koska työnantajat joutuvat sitä maksamaan. Valtiohan ei osallistu lisäpäivien rahoitukseen. Jos porukka siirtyy työmarkkinatuella, laskun maksaa valtio eli veronmaksajat.”

SAK:ssa on meneillään selvitys siitä, mitä työntekijöille tapahtuu, kun paikkakunnalta lopetetaan tehdas.

”Valitettava trendi on, että jos on vähän yli 50-vuotias, töitä ei tule. Yli viisikymppisille ei edes tarjota juuri mitään – ei toimeenpiteitä eikä työtä. Ja kyseessä ovat ihan tavalliset kunnan ihmiset, jotka ovat vuosikymmenten ajan elättäneet itsensä ja perheensä.” ■

OIWA lisää sosiaaliturvan selkeyttä

Kelan hallituksessa Sinikka Näätsaari edustaa kaikkia palkansaajajärjestöjä. Hallituksen jäsentä kiinnostavat Kelan isot tietojärjestelmien kehittämishankkeet.

”Erityisesti OIWA on tärkeä myös sosiaaliturvan selkeydelle”, toteaa Näätsaari.

OIWA on Kelan uusi asiakkuuksien hallintajärjestelmä, jota jo kokeillaan Länsi-Suomessa. Ensi vuonna OIWA on tarkoitus ottaa käyttöön koko maassa.

”Sosiaalivakuutuslautakunnassa näin hurjakin takaisinperintöjä, joista moni perustui väärinkäsitykseen. Asiakas ilmoitti Kelaan muuttaneensa avoliittoon. Muutos huomioitiin asumistuksessa, mutta ei lapsilisässä, josta kertyi iso takaisinperintä. Asiakas luuli asian hoituneen yhdellä puhelinsoitolla.”

”OIWA avaa asiakasneuvojan näytölle asiakkaan kokonaistilanteen: mitä kaikkia etuuksia hänellä on maksussa sekä milloin ja miten hän on ollut Kelaan yhteydessä. Tämä on iso parannus.”

”Vaikeavammaisille MS-kuntoutujille alkoi pilotti, jossa kokeillaan uutta avokuntoutusmallia”, kertoo suunnittelija Jaana Halin Kelan terveysosastolta.

Arkikin voi kuntouttaa

VAKE-hanke uudistaa vaikeavammaisten kuntoutusta.

Vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen kehittämishanke (VAKE) alkoi vuonna 2006. Toukokuussa Suomen Toimintaterapeuttiliitto palkitsi VAKE-hankkeen Vuoden toimintaterapiateko -maininnalla. Liitto kiitti hanketta siitä, että pitkäkestoisena se on tehnyt koordinoidusti yhteistyötä kuntoutuksen eri sektorien ja toimijatahojen kesken. VAKE-hankkeen on määrä jatkua vuoteen 2013.

Kelan käynnistämä hanke on tuottanut paljon tutkimustietoa kuntoutuksen nykytilasta, vaikuttavuudesta ja kehittämis- tarpeista. Tietoa hyödynnetään kuvatta-

sa vaikeavammaisten hyvää kuntoutuskäytäntöä ja kehitettäessä kuntoutuspalveluja.

”Muutokset näkyvät ensi vuoden alussa voimaan tulevissa avoterapioiden sekä avo- ja laitosmuotoisen kuntoutuksen sisältöjä ohjaavissa standardeissa ja etuusohjeissa”, toteavat asiantuntijalääkäri **Tiina Suome-la-Markkanen** ja suunnittelija **Jaana Halin** Kelan terveysosastolta.

Palvelut lähelle arkea

Vaikeavammaisten lääkinnälliseen kuntoutukseen osallistuvien henkilöiden diagnooseista suurimmat yksittäiset sairausryhmät ovat aivoverenkiertohäiriöt, MS-tauti ja CP-oireyhtymä. Näiden asiakasryhmien

uusien kuntoutusmuotojen pilottien avulla kehitetään vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta.

”Uusituissa standardeissa korostuvat asiakslähtöisyys, verkostoyhteistyö, tiedonkulkua ja omaisten mukanaolo kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Myös seurannan merkitystä korostetaan. Uutta on lisäksi eri terapiamuotojen jaksottaminen asiakkaan tarpeen mukaan. Jos asiakas tarvitsee esimerkiksi useita eri terapioiden, ne voidaan aikatauluttaa niin, ettei arjesta tule niiden takia liian kuormittava”, Suome-la-Markkanen kertoo.

Hyvien kuntoutuskäytäntöjen kehittämisen lisäksi VAKE-hanke pyrkii tuomaan

ICF-luokitus
kuvaava
toimintakykyä
kokonaisvaltaisesti.

kuntoutuspalvelut mahdollisimman lähelle kuntoutujien omaa arkea ja elämäntilaa.

”Pelkät terapeutin toimenpiteet ja yksilöohjaus eivät välttämättä riitä. Terapiata voi toteuttaa kodissa, koulussa tai palvelutalossa yhteistyössä omaisten ja lähiverkoston kanssa, jotta arjen toiminnotkin olisivat kuntouttavampia. Terapiata voi myös kokeilla eri liikuntamuotoja, joita kuntoutuja voi jatkaa lähipiiriin tuella omana harrastuksenaan.”

VAKE-hankkeen vuoksi standardeihin on otettu mukaan henkilön kokonaisvaltaista toimintakykyä kuvaavan kansainvälisen ICF-luokituksen viitekehys.

”ICF-luokitus tarjoaa eri alojen ammattilaisille yhteisen kielen kuvata kuntoutujan toimintakykyä eri ympäristöissä. Se on konkreettinen työkalu kuntoutuksen suunnittelussa. ICF auttaa tuomaan näkyviin usein kuntoutussuunnitelmissa vähäiselle huomiolle jääneitä, ei niin näkyviä oireita, jotka liittyvät esimerkiksi puheeseen, muistitoimintoihin, kuuloon tai elämäntilanteeseen. Luokitus ottaa huomioon myös asiakkaan omia voimavaroja ja osallistumisen mahdollisuuksia.”

Uudet standardit ohjaavat määrittämään kuntoutuksen tavoitteet mahdollisimman konkreettisesti ja tarkoiksi. Tavoitteen asetelun tukena käytetään GAS (Goal Attainment Scaling) -menetelmän tavoitelomaketta, joka täytetään yhdessä kuntoutujan kanssa. GAS-menetelmää käytetään myös arvioitaessa jälkikäteen kuntoutuksen vaikuttavuutta.

VAKE-hankkeen tarkoitus

- Kehittää vaikeavammaisten kuntoutuspalveluja lapsille, nuorille ja aikuisille.
- Laatia kuvaus hyvän kuntoutuksen käytännöstä valituille kohderyhmille.
- Tuottaa tutkimustietoa vaikeavammaisten kuntoutuksesta.
- Kokeilla vaikeavammaisten toimintakyvyn ja kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointiin soveltuvia menetelmiä.

Konkreettisia tavoitteita

Vaikeavammaisten MS-kuntoutujien avoimuotoisen ryhmäkuntoutuksen pilotti alkoi elokuussa. Siinä kokeillaan ja tutkitaan uutta avokuntoutusmallia. Tuloksista riippuen malli on mahdollista vakiinnuttaa myöhemmin MS-tautia sairastavien lisäksi myös muiden sairausryhmien kuntoutukseen.

”Kuntoutuspalvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja seurannassa pyritään asiakaslähtöisyyteen, laajaan kokonaiskäsitteeseen asiakkaan tilanteesta sekä konkreettisiin, asiakkaan kanssa yhdessä määriteltyihin tavoitteisiin. Hankkeessa edellytetään tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Siinä kokeillaan avoimuotoista ryhmäkuntoutusta ja nykyistä tiiviimpää moniammatillista yhteistyötä. Hankkeessa korostetaan kaikkien osapuolten sitoutumista samoihin, yhdessä laadittuihin tavoitteisiin”, toteaa Jaana Halin.

Tänä vuonna käynnistyy myös 16–22-vuotiaille näkövammaisille suunnattu hanke, jossa kuntoutus koostuu nuorten henkilökohtaisten tavoitteiden ja yhteistyöverkoston rakentamisesta sekä alueellisista kuntoutusjaksoista.

”Kuntoutusta tukevat ohjatut nettikeskustelut ja -tehtävät sekä vertaistukihenkilöiden kanssa käytävät keskustelut. Kuntoutuksessa tuetaan asiakkaan kanssa yhdessä määriteltyjen konkreettisten tavoitteiden saavuttamista.”

Aivoverenkierohäiriöön sairastuneiden henkilöiden kuntoutuksen kehittämisen pilotit käynnistyivät jo vuonna 2008. ■

Heini Lehikoinen

Lue lisää

Kelan tutkimusosasto julkaisee loppuvuodesta Jaana Paltamaan, Maarit Karhulan, Tiina Suomela-Markkanen ja Ilona Autti-Rämön toimittaman käsikirjan Hyvän kuntoutuskäytännön perusta. Käytännön ja tutkimustiedon analyysistä suosituksiin vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishankkeessa.

”VAKE-hankkeessa kerätyn tiedon perusteella Kela kehittää kuntoutukselle laadittuja standardeja ja etuusohjeita”, toteaa asiantuntijalääkäri Tiina Suomela-Markkanen.

lääkäiden kuntoutus parantaa itsenäisen asumisen edellytyksiä

IKÄ-hanke on vuosina 2002–2007 toteutettu vaikuttavuustutkimus. Tutkimushankkeeseen osallistui 741 Kelan eläkkeensaajien hoitotuen saajaa, joiden kotona selviytymistä uhkasi heikentynyt toimintakyky. Olettamuksena oli, että kuntoutus pidentää sitä aikaa, jonka heikkokuntoinen ikäihminen pystyy asumaan kotona.

Alkututkimuksen jälkeen tutkittavat satunnaistettiin kuntoutus- ja verrokki-ryhmään. Kuntoutujat osallistuivat kahdeksan kuukauden aikana kolmijaksoiselle kuntoutuskurssille. Molempien ryhmien asumista ja palvelujen käyttöä seurattiin viisi vuotta. Lähtötilanteessa kuntoutujat ja verrokkit eivät eronneet toisistaan. Naisten (86 %) keski-ikä oli 79 ja miesten 75 vuotta. Tutkittavien fyysinen suorituskyky oli heikko. Vuoden seurannassa kuntoutujien toimintakyky oli kohentunut tai se oli heikentynyt vähemmän kuin verrokkien – kuntoutuksen vaikutukset siis näkyivät.

Viiden vuoden seurannassa iäkkäiden kuntoutujien toimintakyky kohentui. Kotona asumisen keston kuntoutus ei kuitenkaan vaikuttanut. Myös kuntoutujien tuki- ja kotipalvelujen käyttö lisääntyivät, mutta heidän sosiaalipalvelujensa, erityisesti asumisensa, kustannukset olivat kuntoutuksen jälkeen verrokkeja pienemmät, koska he käyttivät kevyempiä palvelumuotoja.

Lue lisää

Hinkka K, Karppi S-L (toim.) IKÄ-kuntoutus. Heikkokuntoisten ikäihmisten verkostomallisen kuntoutuksen toteutuminen ja vaikuttavuus. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 112/2010. Kela. (pdf).

KUVA NANA UUITTO

TILASTOILMIÖ

2. Voit tallentaa raportin pdf-tiedostoksi tai Excel-tilaukiksi. Linkki raporttiin –toiminnosta voi tallentaa tekemäsi valinnat ja asetukset. Linkistä pääset jatkossa suoraan raporttiin. Lisätietoja raportista -linkistä löydät kyseisen raportin tarkemman kuvauksen sekä tiedot yhteyshenkilöstä, jolta saat tarvittaessa lisätietoja raportista.

1. Luo Raportti: Koko maan tietojen lisäksi saat valittua tiedot esimerkiksi oman kuntasi mukaan tai muilla aluejaotuksilla. Valintalistoilta on usein valittavana myös tiedot esimerkiksi sukupuolen ja ikäryhmän mukaisesti. Raportti luodaan klikkaamalla painiketta Luo raportti >>

Kelan tilastot helposti internetistä

Kelasto eli Kelan tilastotietokanta on nyt verkossa osoitteessa www.kela.fi/kelasto. Palvelu on avoin kaikille Kelan tilastotietoja tarvitseville.

PETRI ROPONEN
Projektipäällikkö,
Kelan aktuaari- ja
tilasto-osasto

KELASTOON ON KOOTTU keskeinen tilastotieto Kelan hoitamasta sosiaaliturvasta. Palvelusta on saatavissa 63 raporttia, joista käyttäjä saa tiedot taulukkoina haluamilaan valinnoilla.

Kelaston keskeistä sisältöä ovat tiedot Kelan etuuksien saajista sekä maksetuista ja keskimääräisistä etuuksista. Lisäksi Kelastossa on tuorein tieto etuuksien hakemus- ja ratkaisutilanteesta hakemusten läpimenoaika-tietoineen. Koko maan tietojen lisäksi tiedot ovat saatavissa useiden eri aluejaotuksien mukaan, esimerkiksi kunnittain. Kelaston aineistoa voi vapaasti käyttää eikaupallisiin tarkoituksiin, kunhan mainitsee Kelan lähteeksi.

Kelaston raportit on jäsennetty raporttien sisällysluettelossa aiheittain ja etuuskittain. Aiheita ovat Asevelvolliset, Asumisen tuet, Eläkeläiset, Kuntoutus, Lapsiperheet, Opis-

kelijat, Sairastaminen, Työttömät ja Vammaistuet. Palvelua voi käyttää kolmella kielellä: suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Hyötyjä monille

Palvelu hyödyttää asiakkaiden lisäksi erityisesti Kelan yhteistyötahoja. Vaikkapa lehden toimittaja löytää nyt tuoreet tiedot kysymykseensä käytetyimmistä lääkkeistä tai tuettujen opiskelija-aterioiden määristä taikka siitä, mikä on Suomen terveen kunta.

Tilastotietokanta mahdollistaa tilastotietojen jakelun tarkoilla luokituksilla, esimerkiksi kuntaluokituksilla; tällainen palvelu ei usein ole mahdollista julkaisuissa.

Internetissä Kelasto tarjoaa tilastotiedon tarvitsijoille mahdollisuuden itse omatoimisesti poimia tarvitsemiaan tietoja ja vähentää näin tilastotietopalveluun käytettävää työmäärää. Tilastotiedon käyttäjät ovat toivottavasti myös entistä paremmin perillä, mitä tietoa Kelasta on saatavissa.

Oma tilastotietokanta internetissä on osoitus avoimuudesta, johon moni organisaatio ei yllä. Kelasto ei myöskään kalpene muiden virallisen tilaston tuottajatahojen vastaavien palvelujen rinnalla.

Tutustu palveluun

Kelasto julkaistiin internetissä kaikille avoimena palveluna syyskuussa. Kelaston sivusto koostuu kolmesta sivusta: pääsivusta, raporttien sisällysluettelosta ja käyttöohjeesta. Käyttöohjeessa on lisäksi kolme raporttien käyttöön opastavaa ohjevideota.

Jokaiseen raporttiin liittyy kuvaussivu, josta saat tarkempia tietoja raportin tietosisällöstä. Kuvaussivulta saat muun muassa seuraavia tietoja: raportin nimi ja tunniste, tietosisältö, käytetyt luokitukset, tilastointiaika ja päivitystiheys. Lisäksi sivulla on raportista vastaavan henkilön yhteystiedot, häneltä saat tarvittaessa lisätietoja raportista. Suurin osa raporteista päivittyy kunkin kuukauden 21. päivänä.

Aihekohtaisia tietosisältöjä tarkennetaan tulevaisuudessa saadun palautteen tai uusin tietotarpeiden mukaan. Vuoden 2011 aikana palvelua on tarkoitus täydentää vammaisten tulkkauksen ja takuueläkkeen uusilla raporteilla. Palvelun sisältöä koskeva ja kaikki muukin palaute on tervetullutta, ja sen voi lähettää sähköpostitse osoitteeseen tilastot@kela.fi. ■

Lue lisää > www.kela.fi/kelasto

"Sekä pula-ajan kerjäläiset että nykyajan leipäjonoköyhät tuntevat itsensä alistetuiksi, saattavat hävetä ja vihata", valtiotieteiden tohtori Gia Virkkunen kiteyttää.

Köyhyydessä on häpeän leima

1930-luvun pulavuosista selvinneiden köyhien kovin kokemus oli köyhäinavun anominen. Se oli yleensä miehille liian rankkaa, joten sitä anoivat naiset ja lapset.

YHTEISKUNTAHISTORIAN TUTKIJA Gia Virkkunen haastatteli vuonna 2001 naista, joka oli 12-vuotiaana hakenut köyhäinapua. Vanhus ei edelleenkään pystynyt antamaan anteeksi naiselle, joka oli viranomaisena jakanut avustusta epäreilusti 70 vuotta sitten. Kovista lapsuuskokemuksistaan kertoneen naisen tarina kuuluu Virkkusen väitöskirjan aineistoon. Virkkunen käytti neljää muistitietoa-aineistoa. Pääaineisto koostui maaseudun 36 pieneläjästä ja 20 maanviljelijästä. Virkkunen itse haastatteli heistä valtaosan, kahdesti, kolmen vuoden välein. "Pieneläjät olivat 1930-luvun työttömiä tai omistivat korkeintaan kolme viljeltyä hehtaaria. Tutkimustiedon mukaan kymmenen

hehtaaria viljeltyä maata riitti tuolloin perheen toimeentuloon", Virkkunen selvittää. Tutkija keskittyy köyhyyden kokemuksiin. Jotta näkemys ei jäisi yksipuoliseksi, hän tutki myös aineellista köyhyyttä. Pulavuosina laadullisesti tai määrällisesti heikolla ravitsemuksella eli noin viidesosa suomalaisista. Virkkunen sanoo, että maatalous-Suomessa köyhyys oli sekä köyhän että yhteisön mielestä häpeä. Sama pätee nyky-Suomeen.

Naisten ansiotyö lisääntyi

Pula pakotti naiset ja lapset hankkimaan lisää työtä, ja koneistamaton maatalous tarvitsi väkeä sesonkitöihin. Yleensä naiset saivat työnsä palkaksi elintarvikkeita.

Miesten selviytymiskeinot olivat monenlaisia. He toimivat paitsi metsä- ja rakennustyöntekijöinä, myös esimerkiksi teuras-tajina ja partureina.

Pula-aika murensi myös miehen kunniaa, joka oli perustunut omillaan pärjäämiseen. Jos mies sai maataloustöitä, hänen piti usein tyytyä naisten lailla ruokapalkkaan.

"Pääosa työn perässä kulkeneista oli parhaassa työiässä, alle 30-vuotiaita miehiä. He pyysivät sekä yösijaa että ruokaa. He yrittivät häivyttää kerjuuleimaa myymällä jotakin pientä, itse tehtyä tavaraa", Gia Virkkunen kertoo.

Laiskan, juopon tai tuhlarin leiman sai helposti myös viaton köyhä. Vähättely ja moralisointi tuottivat vihaa ja katkeruutta. Moni köyhä protestoi hiljaisesti eikä ottanut tarvitsemaansa apua vastaan.

Taluskriisit yleensä syventävät yhteiskuntaluokkien välistä kuilua, niin myös pula-aika. Virkkusen haastattelemat maanviljelijät kauhistelivat 1930-luvun tapahtumista lähinnä pakkohuutokauppoja, jotka kohdistuivat suhteellisesti useimmin suurtiloihin.

Leipäjonot toistavat pulakauhuja

Gia Virkkunen sanoo, että köyhyys on edelleen samanlainen häpeä kuin yli 70 vuotta sitten. Hän arvostaa Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjaa (toim. Anna-Maria Isola, Meri Larivaara ja Juha Mikkonen, Otava 2007). Se perustuu noin 180 vähävaraisen kirjoitukseen.

"Kirjassa oman asiansa tuntijat todistavat, että häpeä ei ole kadonnut. Saman havaitsin haastatteluista, joita tein radiotoimittajana 1990-luvun lamavuosina", Virkkunen toteaa.

Myös katkeruus ja viha näyttävät samoilta. Mainitussa kirjassa kerrotaan: "Kun eläminen ja toimeentulo on tehty sietämättömäksi, sen lisäksi tulee vielä nöyryyts. Viranomaiset saattavat syyllistyä halveksuntaan, ja byrokratia ruokkii lomakkeillaan."

Virkkunen erittelee, että pula-aikana viha kohdistui paikallisiin viranomaisiin ja kaukasiin savottapomoihin – nyt valtion edustajiin, yleensä viranomaisiin, mutta myös poliittikkoihin.

Hän jatkaa, että köyhien kekseliäisyys yhdistää 1930-lukua ja nyky-Suomea.

"Nyt naiset vähentävät energiankulutustaan liikkumalla vähän, hakevat työttömien ruokapisteistä ruokaa, hankkivat kirpputoreilta vaatteet, keräävät marjoja ja sienä sekä käskivät lapsiaan syömään koulussa paljon." ■

Hannu Kaskinen

Lue lisää ▶ Gia Virkkusen väitöskirja: "Köyhyydestä ei puhuttu, sitä vaan elettiin." : Köyhyyden kokemus ja selviytyminen 1930-luvun pulan oloissa Suomen maaseudulla. Helsingin yliopisto, yhteiskuntahistoria.

KUVA: HEMMO HYTONEN

Asiointi Kelassa ei ole aina vaivatonta

Asiakkuusprosessi uuvuttaa esimerkiksi huonokuntoiset vanhukset, työttömät ja huonosti suomea puhuvat.

HANNA-MARI HEINONEN
Tutkija,
Kelan tutkimusosasto

JULKISESTA Keskustelusta välittyy usein negatiivinen kuva Kelan toiminnasta. Tämä näkyy yleisönosastoissa ja verkkokeskusteluissa. Kansalaisten mielestä etuuksiin liittyvä harkinta on epäoikeudenmukaista, hakemusten käsittelyajat ovat liian pitkiä ja Kelan etuuspäätökset käsittämättömiä.

Asiakkuusprosessi Kelassa alkaa yleensä etuushakemuksesta ja päättyy siihen, kun asiakas saa hakemukseensa myönteisen tai hylkäävän päätöksen. Julkisuudessa esitetystä kritiikistä huolimatta tutkimukset (esim. kysely Kelan etuuspäätöksen saaneille asiakkaille vuonna 2008) osoittavat, että valtaosa asiakkuusprosesseista sujuu sekä asiakkaan että Kelan kannalta vähintään tyydyttävästi. Asiakas voi hakea etuutta kätevästi verkkopalvelun kautta, toimittaa oikeat liitteet ja hän saa etuuspäätöksen kohtuullisessa ajassa. Sairaanhoidon korvaukset asiakas saa useimmiten suoraan korvauksena jo lääkärin tai lähiapteen kassalla.

Kelan asiakkaille on kuitenkin myös toisenlaisia kokemuksia. Asiakkuusprosessi voi olla uuvuttava ja aikaa vievä. Esimerkiksi hakemuslomakkeiden mutkikkuus, puutteellisesta kielitaidosta johtuvat asiointivaikeudet tai viranomaisten välisen yhteistyön puute saattavat pitkittää ja vaikeuttaa Kela-asioiden hoitoa. Sosiaaliturvan mutkikas lainsäädäntö voi myös osaltaan hankaloittaa asioiden hoitoa.

Toistaiseksi on liian vähän tietoa Kelan asiakkuusprosesseista ja niiden sujuvuudesta.

Kelan tutkimusosasto selvitti tutkimuksessaan, minkälaisissa tilanteissa ja minkälaisien asiakkaiden asiakkuusprosessit

ovat haastavia ja työläitä. Aineistoa kerättiin muun muassa haastatteleamalla Kelan toimistojen ja Yhteyskeskuksen toimihenkilöitä. Haastatteluissa kysyttiin, minkälaiset asiakkaat joutuvat olemaan usein yhteydessä Kelaan saadakseen asiansa hoidettua.

Kirjallinen prosessi monille hankala
Tulosten mukaan asiakkuusprosessien mutkistumisen taustalla ovat usein paitsi voimassa olevan sosiaaliturvajärjestelmän monikanavaisuus ja tarveharkinta myös Kelan menettelytavat. Ongelmia kohtaavat esimerkiksi huonokuntoiset vanhukset, huonosti tai ei lainkaan suomea puhuvat asiakkaat, elatustukiasiakkaat, työttömät sekä vastikään Suomeen tulleet maahanmuuttajat. Kelan asiakkuusprosessit ovat monimutkaisia myös mielen-terveys- tai päihdeongelmien takia työkyvyttömille asiakkaille samoin kuin asiakkaille, joiden elämäntilanteesta tapahtuu usein muutoksia.

Huonokuntoisille vanhuksille ongelmalista on esimerkiksi se, että asioiden hoito etenee pääasiassa kirjallisesti. Kelaan soittaa vanhuksia, jotka kertovat, etteivät voi täyttää hakemusta huonon näön takia. Myös liitteiden toimittaminen voi olla hankalaa. Esimerkiksi omaisuustietojen toimittaminen saattaa edellyttää joko henkilökohtaista käyntiä pankissa tai kyyä ja halua hoitaa pankkiasiat verkossa. Heikoimmassa asemassa ovat ne huonokuntoiset vanhukset, joilla ei ole apunaan sosiaalista tukiverkkoa (lapset, sukulaiset, ystävät). Haastattelujen toimihenkilöiden mukaan Kelan toimistoissa käy vanhuksia, joilla olisi ollut jo pidemmän aikaa oikeus esimerkiksi eläkettä saavan hoitotukeen, mutta vanhus ei ole hakenut etuutta.

Kirjallinen asiointitapa on ongelma myös huonosti tai ei lainkaan suomea puhuville asiakkaille. Monet heistä tarvitsevat toimihenkilöiden apua hakemusten täyttämiseen sekä selvittämään, mistä päätöksessä tai lisäselvityspyynnössä on kysymys. Asiakkuusprosessi mutkistuu varsinkin niillä asiakkailta, joilta on pyydetty kirjeitse toimenpiteitä mutta jotka eivät ole ajoissa selvittäneet, mitä heiltä odotetaan. Tällaisissa tilanteissa syntyy helposti etuuskien liikamaksua, mikä hankaloittaa asiakkaan tilannetta entisestään.

Viranomaisten yhteistyö kangertelee

Viranomaisten yhteistyössä olisi parantamisen varaa ainakin hoidettaessa elatustukiasioita sekä työttömien ja maahanmuuttajien asioita. Elatustukiasioissa ongelmia aiheuttaa pelkästään se, että prosessissa on mukana useita osapuolia ja viranomaisia: elatusvelvollinen, elatusapuun oikeutettu vanhempi (ja lapsi), Kelan maksupalvelu, Kelan perintäyksikkö, sosiaalitoimisto ja ulosottoviranomaiset. Haastattelujen perusteella elatustukiasioiden hoito on epäselvää asiakkaille. Viranomaisten välinen koordinaatio ei näytä toimivan. Elatustukiprosessissa on myös ongelmia siinä, minkälaisia tietoja elatusapuvielkojen perinnästä lapsen huoltajalla on oikeus saada ulosottoviranomaisilta tai Kelasta.

Työttömäksi jääneet puolestaan saavat toisinaan viranomaisilta liian vähän tietoa siitä, miten heidän tulee menetellä. Työttömyyspäivärahan maksaminen edellyttää, että henkilö on 1) ilmoittautunut työ- ja elinkeinotoimistoon ja 2) jättänyt työttömyysetuushakemuksen Kelaan. Työ- ja elinkeinotoimistossa ei aina muisteta kertoa asiakkaalle, että työttömyysetuutta tulee hakea Kelasta. Aika ajoin Kelaan tulee pettyneitä ja vihaisia ihmisiä, jotka ovat turhaan odottaneet työttömyyspäivärahan maksua.

Viranomaisten yhteistyön puutteista ja sosiaaliturvan toimeenpanon mutkikkudesta kärsivät erityisesti vastikään Suomeen tulleet. Haastatteluissa maahanmuuttajien kuvailtiin liikkuvan ”kolmiossa”: haetaan oleskelulupaa poliisilta, suomalaiseseen sosiaaliturvajärjestelmään vakuuttamista Kelasta ja toimeentulotukea sosiaalitoimistosta. Jossain välissä käydään ehkä myös työ- ja elinkeinotoimistossa. Haastattelujen mukaan näitä ihmisiä pompotellaan eri viranomaisten välillä ja jokaisella tiskillä tarvitaan erilaisia papereita ja todistuksia.

Myös osa suomalaisasiakkaista käy paperisotaa. Sosiaaliturvajärjestelmä näyttää jätkeä ja byrokraattisena esimerkiksi mielen-terveysyistä tai päihdeongelmien takia työkyvyttömille. Heidän tilannet-

taan vaikeuttaa haastattelujen perusteella sekin, että heiltä saattaa puuttua sairaudentunto ja keinot auttaa itse itseään.

Myös Kelan etuuskien kannalta nämä ihmiset ovat hankalassa asemassa: työmarkkinatuki on usein vaihtunut sairauspäivärahaaksi, jota myönnetään enintään 300 päiväksi. Jos työkyvyttömyys jatkuu sairauspäiväraha-ajan jälkeen, tulee ajan-kohtaiseksi pohtia kuntoutusta. Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivä asiakas voi sairautentunnon puuttuessa kuitenkin kieltäytyä kuntoutuksesta. Myöhemmin hän voi tulla Kelan tiskille ihmettelemään, mitä seuraavaksi pitäisi tehdä.

Muutokset elämäntilanteessa synnyttävät paperisotaa

Tilanne on hankala myös niillä, jotka ovat vahvasti riippuvaisia Kelan etuuskista ja joiden elämäntilanteesta tapahtuu usein muutoksia. Tällaisia asiakkaita ovat esimerkiksi lapsiperheet, joille maksetaan perhe-etuuskien (esim. kotihoidon tuki) lisäksi asumistukea ja työttömyystukea ja joissa vanhemmat tai toinen vanhemmista tekee osa-aikatöitä. Osa-aikatyön vuoksi työttömyystukea sovitellaan. Työttömyysetuuden määrä ja osa-aikatyön tulot puolestaan vaikuttavat paitsi perhe-etuuksiin myös asumistuen määrään.

Kun kaikki etuudet ovat riippuvaisia toisistaan, pienikin muutos perheen tilanteesta (esim. osa-aikatöiden loppuminen) aiheuttaa kaikkien etuuskien tarkistuksen. Tällöin asiakkaat voivat ajautua tilanteeseen, jossa elämä on jatkuvaa etuushakemusten, lisäselvityspyynnöiden ja oikaisupyyntöjen täyttämistä.

Jos puututaan edellä esitettyihin sosiaaliturvan ja sen toimeenpanon epäkohtiin, saadaan monien ihmisten asiakkuusprosessi etenemään huomattavasti sujuvammin. ■

Lue lisää

Kelan tutkimusosasto julkaisee Hanna-Mari Heinosen, Jussi Tervolan ja Markku Laadun tutkimusraportin **Haastavat asiakkuusprosessit Kelassa** ennen vuodenvaihdetta.

TUTKIMUSJULKAISUT

Asiantuntijat patistavat toimiin hyvinvointivaltion säilyttämiseksi

ULKOMAISTEN ASIAANTUNTIJOIDEN MIELESTÄ suomalainen hyvinvointivaltio on jakautumassa kahtia – sisäpiiriläisiin ja ulkopuolelle jätettyihin.

Antiikin Kreikassa ihmiset vaelsivat Delfoin oraakkelin luo ja kertoivat asiansa, ja heiltä saamansa tiedon perusteella Pythia antoi suuntaviivat tulevaan. Lokakuussa 2009 Kelaan kokoon-tui joukko suomalaisia hyvinvointivaltion huip-puasiiantuntijoita, jotka kertoivat saman periaatteen mukaisesti hyvinvointivaltiomme tilasta kolmelle ”professori-oraakkelille” eli Nina Smit-hille (Århusin yliopisto), Johan Fritzellille (Tuk-holman yliopisto) ja Karl Hinrichsille (Breme-nin yliopisto).

Suomalaiset esittelivät tietoja 1990-luvun alun lamasta, sen jälkeisestä kehityksestä sekä tulevai-suuden arvioista julkisen talouden, kansalaisten toimeentulon ja terveyden näkökulmista. Seuraavana päivänä oraakkelit lausuiivat ennustuk-sensa, joka on nyt julkaistu suomalaisten kokoamana kirjana.

Hyvinvoinnin turvaamisen rajat -kirjassa esitetty yksi oraakkelien keskeinen ih-mettelyn aihe on, että useissa tulonsiirroissa ja palveluissa korostuu jako työmarkki-noiden sisäpuolisiin ja ulkopuolisiin. Työmarkkinoilla oleville tulonsiirrot ja palve-lut – lähinnä terveyspalvelut – ovat hyvät kansainvälisenkin mittapuun mukaan. Sen sijaan työmarkkinoitten ulkopuolella olevien sosiaaliturva on jäänyt jälkeen, eikä se enää kaikin osin ole samalla tasolla kuin muissa Pohjoismaissa. Suomi on liukumassa hiljalleen eroon muista Pohjoismaista. Suomessa muutos näkyy tulonjaon eriar-voisuuden ja köyhyyden kasvuna.

Ulkomaisten asiantuntijoiden mukaan köyhyyden vastainen toiminta vaatii voima-kasta poliittista sitoutumista. Sata-komitean suositusten toimeenpano olisi askel oike-aan suuntaan. Tämä edellyttää perusturvaetuuskien tason korjaamista, mutta myös aktiivointia. Jämäkämpää otetta vaaditaan ennen muuta nuorten syrjäytymiskiirteen katkaisemiseksi. Tanskalaispainotteinen ohje kuuluu: ”Nuorten tulee olla joko opis-kelemassa tai töissä!” ■

Julkaisu: Hiilamo H, Kangas O, Manderbacka K, Mattila-Wiro P, Niemelä M, Vuorenkoski L. Hyvinvoinnin turvaamisen rajat. Näköaloja talouskriisiin ja hyvinvointivaltion kehitykseen Suomessa.

SITAATTI KIRJASTA

Tulevaisuutta menneisyyden valossa katsoessa lohdullista on, että sen kummemmin ”talous ei kestä”- kuin ”kurjuuden kierre” -näkemysten synkimmät ennusteet eivät ole toteutuneet. Rajoja ei ilmeisesti ole ylitetty.

UUSIMMAT TUTKIMUSJULKAISUT

Lind J. Ammattikoulutusta Kelan kuntoutuksena vuonna 2003 saaneiden työ- ja eläketilanteen rekisteriseuranta vuosina 2003–2006.

Nettityöpapereita 17

➤ Raportissa tarkastellaan ammattikou-lutusta saaneiden työtilannetta kolme vuotta kuntoutuksen jälkeen. Selvitys perustuu laajempaan kuntoutuksen rekisteriseuranta-aineistoon.

Lind J, Toikka T. Työkyvyltään merkittävästi heikentyneiden ammatillinen kuntoutuminen. Nettityöpapereita 16

➤ Raportissa tarkastellaan kuntoutus-hakemuksessa työkyvyltään merkittävästi alentuneiksi ja työkyvyttömissä arvioitujen työikäisten henkilöiden työ- ja opiskelutilanne kolmen vuoden kuluttua kuntoutuksen päättymisen jälkeen. Kohderyhmänä ovat vuonna 2003 Kelan kuntoutuksen päättäneet.

Hagfors R, Kajanoja J. Welfare states and social sustainability. An application of SEM and SOM in a virtuous circle environment. Online working papers 15

➤ Tutkimuksessa esitellään ”Hyvän kehän” -hypoteesia. Hyvän kehän muuttujia käyttäen ryhmitellään hyvinvointivaltioita eri tyypeihin. Julkaisu on englanninkielinen.

Sallila S. Tulonsiirtojärjestelmän köyhyyttä vähentävät ominaisuudet ja niiden hyödyntäminen köyhyyttä vähennettäessä.

Nettityöpapereita 14

➤ Tutkimuksessa tarkastellaan eriko-koisten kotitalouksien vertailtavuu-teen pyrkiviä ekvivalenssiskaaloja. Tutkimuksessa myös kehitetään kulutus-tutkimusaineistoon ja ekonometriseen malliin perustuva ekvivalenssiskaala ja tarkastellaan sen merkitystä köyhyyttä poistaviin toimintamalleihin.

Honkanen P. Asumiskustannukset toimeentulotuessa.

Selosteita 72

➤ Pienituloisten kotitalouksien asumista tuetaan asumistukien lisäksi usein toi-meentulotuella. Sosiaali- ja terveystoiministeriön tilaamassa ja Kelan tutkimus-osaston toteuttamassa tutkimuksessa ➤

selvitettiin yleisen asumistuen ja toimeentulotuen yhteensovittamiseen ja päällekkäisyyteen liittyviä ongelmia.

UUSIMMAT TILASTOJULKAISUT

Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2009

Osittaisia perhe-etuuksia käytetään yhä vähän. Osittaista vanhempainrahaa sai viime vuoden lopussa vain 36 äitiä tai isää. Osittaista hoitorahaa maksettiin 9 995:lle pienen lapsen vanhemmalle.

Kelan vammaisetuustilasto 2009

Viime vuonna alkoi yhteensä 48 700 vammaisetuutta, joista lapsen vammaistukia oli 10 300, aikuisen vammaistukia noin 3 000 ja eläkkeensaajan hoitotukia 33 700. Alkaneiden lapsen vammaistukien sairausperusteena olivat useimmiten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (40 %). Eläkkeensaajan hoitotuki alkoi useimmiten hermoston sairauksien perusteella (27 %).

Kelan tilastollinen vuosikirja 2009

Vuosikirjaan on koottu tilastot Kelan hoitamasta sosiaaliturvasta yhdistäen pitkiä aikasarjoja ja tuoreinta tietoa vuodelta 2009. Vuosikirja sisältää yhteensä 175 taulukkoa ja 66 kuviota. Vuosikirja ilmestyy painettuna joulukuun alussa, mutta verkossa sitä voi lukea jo nyt osoitteessa www.kela.fi/tilasto.

TILASTOKATSAUKSET

Asumistukea maksetaan pitkiäkin jaksoja

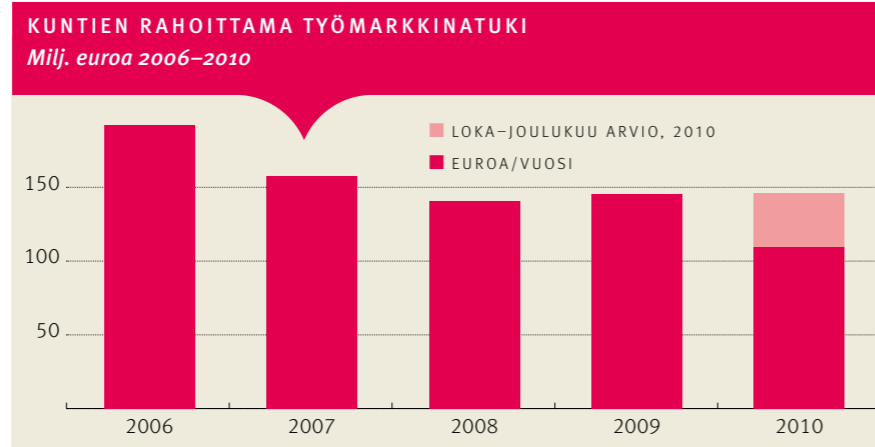
Kymmenen viime vuoden aikana yleisen asumistuen maksujako on ollut keskimäärin 51,5 kuukautta eli hieman yli 4 vuotta.

Lue lisää www.kela.fi/tilastokatsaus

TILAUKSET

Suurin osa julkaisuista on ladattavissa ilmaiseksi internetsivuilta (pdf). www.kela.fi

Tutkimusjulkaisut, puh. 020 634 1947, julkaisut@kela.fi
Tilastojulkaisut, puh. 020 634 1502, tilastot@kela.fi

TILASTOT

Kunnille miljoonalasku työmarkkinatuesta

KELAN MAKSAMAT TYÖMARKKINATUET kasvoivat 13,0 % tammi-syyskuussa 2010. Samaan aikaan kuntien rahoittama osuus työmarkkinatuesta nousi vain 1,5 %.

Kunnan on maksettava 50 % siitä työmarkkinatuesta, jota maksetaan vähintään 500 päivää tukea saaneelle työttömälle. Alle 500-päiväisten tuen sekä aktiivitoimenpiteiden aikaisen tuen valtio rahoittaa kokonaan. Työmarkkinatuen maksujen kasvu on johtunut pääosin uusista työmarkkinatuen saajista, jotka eivät vielä ole saaneet tukea 500 päivältä. Tästä syystä kuntien työmarkkinatuen maksut eivät ole vielä suurentuneet kovin paljon. Vuodelta 2010 kunnille on silti tulossa noin 146 miljoonan euron lasku passiivisesta työmarkkinatuesta.

Keskimäärin kunnat maksoivat tammi-syyskuussa työmarkkinatukea 32,00 euroa jokaisesta 17–64-vuotiaasta asukastaan kohden. Suurimmat suhdeluvut ovat Kuhmoisissa (92,80 e), Polvijärvellä (82,14 e) ja Lieksassa (78,18 e). Vastaavasti vähiten maksoivat Kinnula (3,01 e), Pyhäntä (1,45 e) ja Tarvasjoki, jolla ei ollut lainkaan maksuja.

Suuret kunnat maksavat keskimääräistä enemmän työmarkkinatukea asukasta kohden. Helsingissä määrä (31,98 e) oli lähellä koko maan keskiarvoa. Sen sijaan Tampere maksoi työmarkkinatukea 60,87 euroa asukasta kohden, Turku 51,05 euroa ja Vantaa 35,14 euroa. Espoossa suhdeluku oli suurista kaupungeista pienin: 20,12 euroa. ■

Heidi Kempainen

3 ladatuinta tutkimusjulkaisua (8/2010–10/2010)

1 Grönlund R. Pitkään kotona – kuntoutuksen avullako? Tutkimuksia 111
Tutkimuksessa tarkastellaan kuntoutustyötä vanhusryhmien parissa sekä vanhusien kuntoutuskokemuksia. Mitä kuntoutustyöntekijät pitävät työssään tärkeänä, ja mikä heidän mukaansa vaikuttaa kuntoutumiseen? Miten vanhuset kokevat kuntoutuksen?

2 Perusturva ja kannustavuus. Laskelmia asumistuesta, toimeentulotuesta ja työttömyysturvasta. Selosteita 63
Vuonna 2008 ilmestyneessä selvityksessä on tutkittu asumistuen saajien riippuvuutta toimeentulotuesta sekä keinoja tämän riip-

puvuuden vähentämiseen. Asiaa on tutkittu mikrosimulointimenetelmän avulla, jolloin Kelan rekisteriaineistoa hyödyntäen asumistuen saajille on simuloitu toimeentulotuki.

3 Heinonen H-M. Asumismenojen huomioon ottaminen toimeentulotuksessa ja yleinen toimeentulotukitilanne kunnissa ja kuntayhtymissä syksyllä 2009. Selosteita 73
Tutkimuksessa selvitettiin, miten kunnissa otetaan huomioon asumismenot toimeentulotukea myönnettäessä. Kuntien välillä näyttää olevan suuria eroja asumismenojen huomioimisen tasossa ja tavoissa. Tämän vuoksi eri kunnissa asuvat toimeentulotuki-asiakkaat ovat keskenään eriarvoisessa asemassa.

www.kela.fi/tutkimus julkaisut

Kelan asiakaslähtöisyys tulee lähivuosina korostumaan uuden toimintamallin myötä, sanoo Velipekka Nummikoski.

Mutkatonta otetta Kelaan

VALTIOVARAINMINISTERIN VALTIOSIHTTEERI Velipekka Nummikoski on toiminut Kelan hallituksen puheenjohtajana vuodesta 2008. Kolmevuotinen kausi päättyy nyt vuoden lopussa.

Ensitöikseen puheenjohtaja Nummikoski vaihtoi hallituksen kokouspaikan perinteisestä valtuutettujen neuvotteluhuoneesta tavalliseen kokoushuoneeseen.

”Tällä sinänsä pienellä muutoksella halusin tuoda hallituksen työskentelytapaan maanläheisyyttä ja mahdollisimman vähäistä pönöttävyyttä, yritysmaailmasta tuttua mutkatonta otetta.”

Nummikoski on politiikan maailmassa outolintu. Pitkän uran kokoomuspoliittikkona tehnyt mies on luonut uran myös yritysmaailmassa. Ennen nykyistä pestiä hän työskenteli Elisan viestintäjohtajana. Elisaan hän aikoo palata tämän vaalikauden jälkeenkin.

Eriytyisen mieleenpainuvana Kelan vuosistaan Nummikoski muistelee maakuntakierroksia, joilla hallitus tutustui Kelan asiakaspalvelussa työskenteleviin.

”En ihmettele, että Kela saa niin hyviä arvosanoja asiakaspalvelututkimuksissa, kun etulinjassa on näin ammattitaitoista ja asiakaspalveluhenkistä väkeä.”

Hallituksen viime vuosien tärkeimpänä saavutuksena Nummikoski pitää päätöstä ottaa käyttöön Kelassa uusi asiakaslähtöinen toimintamalli eli prosessijohtaminen. Mallissa asiakaspalvelutuotteet ja asiakaspalvelu ovat samassa prosessissa, yhden johtajan alaisuudessa.

”Hallituksen tahtotilana on ollut, että Kela tarjoaa julkisen sektorin parasta palvelua.” Nummikoksen aikana Kelan johtajien määrä putosi myös kuudesta kolmeen.

”Tämä ei ollut itseisarvo, vaan luonteva seuraus uudesta toimintamallista. Kelassa on kolme avainprosessia. En pidä myöskään huonona sitä, että tullaan toimeen vähemmällä määrällä johtajia.” ■

Satu Kontiainen

Uusiin tehtäviin Kelassa

VTM Seija-Maija Tamminen on nimitetty vakuutuspiirin johtajaksi Varsinais-Suomen vakuutuspiiriin 1.10.2010 alkaen.

OTK **Reijo Hyvönen** on nimitetty johtavaksi lakimieheksi ja oikeudellisen ryhmän päälliköksi hallinto-osastolle 1.10.2010 alkaen.

Tradenomi **Heli Pölonen** on nimitetty Yhteyskeskuksen Lieksan yksikön päälliköksi 1.11.2010 alkaen.

Varatuomari **Kirsi Kunnas-Leinonen** on nimitetty lakimieheksi palveluosastolle hankintapalvelut-ryhmään 1.11.2010 alkaen.

YTM **Annika Hautaranta** on nimitetty suunnittelijaksi eläke- ja toimeentuloturvaosastolle työttömyysturvatiimiin 15.11.2010 alkaen.

VTM **Salla Suneli** on nimitetty tiedottajaksi viestintäyksikköön 1.1.2011 alkaen.

Työttömyysturvaan neuvottelukunta

KELAN HALLITUS nimitti työttömyysturva-asiain neuvottelukunnan 1.10.2010–30.9.2013. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii johtaja Helena Pesola, ja muita jäseniä Kelasta ovat Suvi Onninen ja Seija Ylälahti.

Neuvottelukunnan muut jäsenet ovat Heli Puura (STTK), Esko Salo (STM), Marjaana Maisonlahti (Akava), Heikki Pohja (TVR), Pirjo Väänänen (SAK), Johan Åström (EK), Risto Airikkala (MTK), Harri Hellsten (Suomen Yrittäjät), Marko Aarnio (Finanssivalvonta), Niina Jussila (Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö) ja Päivi Kerminen (TEM).

Uusia TOPSOS-töitä

TURUN YLIOPISTOSSA tarkastettiin marraskuussa kaksi lisensiaatintutkimusta sosiaalivakuutuksen alalta.

Marjukka Turunen: ”Vertaileva tutkimus leskeneläkejärjestelmästä Tanskassa, Isonsa-Britanniassa, Ranskassa, Italiassa ja Suomessa”.

Turo Vuorenhela: ”Kelan sosiaaliturvaetuksiin liittyvät väärinkäytösepäilyt”.

Lue lisää www.soc.utu.fi/projektit/sosiaalipolitiikka/topsos/

Tuuli Hirvilampi (t.v.) och Susan Kuivalainen efterlyser debatt om vilka värderingar grundtryggheten ska bygga på och vad som behövs för ett människovärdigt liv.

Ska de fattiga kuvas eller hjälpas?

Grundtryggheten akterseglades av förtjänstutvecklingen, och fattigdomen ökar snabbare i Finland än i de övriga nordiska länderna. Nu gäller det att tala om värderingar och inte bara om pengar.

Grundlagen garanterar var och en rätt till nödvändig utkomst och omsorg. I början av november fick vi en ny lag som säger att grundtrygghetens tilläcklighet ska ses över en gång under varje valperiod, första gången år 2011. Vad som är rimligt är dock svårt att bedöma, eftersom fattigdom är mer än bara brist på pengar och livskvaliteten inte kan mätas bara i euro. ”Den finländska socialpolitiken saknar en debatt om de värderingar på vilka grundtryggheten baserar sig. Man borde tala mer om vad som betecknar ett tillräckligt bra liv”, säger **Tuuli Hirvilampi**, forskare vid FPA. Hon deltar i ett undersökningsprojekt som genomförs av FPA, Konsumentforskningscentralen och Institutet för hälsa och välfärd och som synar grundtryggheten i sömnarna.

”Grundtrygghetsfrågan omfattar till ex-

empel tillgång och priser på hälsovårdstjänster samt utbildnings- och hobbymöjligheter. Konkret innebär detta till exempel att det finns fungerande bibliotek och förmånliga simhallar”, säger Hirvilampi. Hirvilampi arbetar på en artikel, där hon vill reda ut hurdan grundtrygghet experterna på socialpolitik anser vara rimlig. Hon intervjuade medlemmar i den s.k. Satakommitténs sektion för grundtrygghet och märkte att frågan är svår. Det är framför allt en fråga om val mellan värderingar och om grundtryggheten borde höjas i förhållande till den allmänna förtjänstnivån eller om det räcker med att tillfredsställa de normala minimibehoven.

Medlemmarna i Satakommittén stakade dock ut vissa konkreta linjer: det är oskäligt att någon ska behöva bo i ett mögelhus eller utan kylskåp. Å andra sidan kan man

inte kräva att samhället ska bekosta en bostad i stadskärnan.

Mobiltelefon och kylskåp, hur är det då med klockradio?

Oftast mäts nivån på grundtryggheten i pengar eller föremål – de är mer hanterbara attribut än värderingar. Det socialpolitiska läroämnet vid Åbo universitet har med fem års intervall samlat in material med uppgifter om hur 2 000 finländare ser på definitionen av fattigdom. De färskaste uppgifterna är från i år.

”Hälso- och sjukvårdstjänster, ett varmt måltid om dagen, tandläkare en gång per år, tvättmaskin, dammsugare, mobiltelefon, frys och möjligheten för barn att delta i en hobby – dessa toppar finländarnas lista över vad som är nödvändigt”, summerar professor **Susan Kuivalainen** resultaten

i den färskaste undersökningen.

Konsumentundersökningscentralen undersökte hur stor minimibudget som behövs för ett människovärdigt liv. Enligt beräkningarna behöver en ensamstående person i arbetsför ålder som bor i Helsingfors knappa 1 300 euro och en familj på fyra personer nästan 3 000 euro per månad för att täcka alla nödvändiga utgifter.

I det praktiska livet består grundtryggheten av många olika förmåner, och för allt fler kompletteras grundtryggheten av utkomststöd. Utkomststödet grunddel för en ensamstående vuxen uppgår till 417 euro per månad, dvs. knappa 14 euro per dag. Räcker det för ett rimligt liv?

”Alla kan säkert leva på den summan under en månads tid, men på lång sikt är det svårt att klara sig: kläderna slits, hushållsmaskinerna går sönder och man råkar ut för överraskande utgifter”, menar **Susan Kuivalainen**.

Under sin tid som socialarbetare i Helsingfors och Vanda följde Tuuli Hirvilampi på nära håll med vardagen för dem som han- kar sig fram med stöd av grundtryggheten.

”En ensamstående helsingforsbo har nödvändigtvis inte råd att köpa månadsbiljett för kollektivtrafiken, och det blir inga pengar över för fri konsumtion. Penningbristen begränsar handlingsutrymmet. Den som lever på grunddagpenning går knappast på bio eller privata gym”, konkretiserar Hirvilampi.

Också stödsystemets komplexitet är ett stort problem. ”Den pappersmängd som klienterna måste fylla i och de sociala myndigheterna handlägga är vanvettig.”

Finland toppar fattigdomsökningen och de växande inkomstklyftorna

En individs levnadsstandard bestäms alltid i förhållande till andra personers inkomster och valmöjligheter. De färskaste OECD-undersökningarna visar att Finland toppar statistiken över hur snabbt inkomstklyftorna ökar. Verkligheten för den arbetande befolkningen respektive de fattiga som lever på grundtryggheten fjärrar sig från varandra allt mer. På 1990- och 2000-talet har nivån på grundtryggheten börjat släpa upp till 40 procent efter utvecklingen i förtjänstnivån.

Susan Kuivalainen och Tuuli Hirvilampi är bekymrade över den ökade ojämlikheten. ”Man förstår inte hur det är att leva i fattigdom, och jag anser det som ett faktum att vi i tysthet godkänner fattigdomstillväxten. Grundtryggheten har inte höjts ens då man skulle ha haft råd med det”, resonerar Hirvilampi. ■

Laura Kosonen
Översättning Kurt Kavander

Grundtryggheten släpar efter

Nästan alla FPA-förmåner släpar betydligt efter förtjänstutvecklingen.

Nivån på FPA-förmånerna vidmakthålls i huvudsak genom ändringar av folkpensionsindexet eller särskilda beslut. Dessutom bestäms storleken på vissa förmåner på basis av förtjänstutvecklingen eller de kostnader som utgör ersättningsgrund.

Folkpensionsindexet bestäms årligen utifrån levnadskostnadsindexet. Folkpensionen, familjepensionen, fronttillägget, handikappförmånerna, grunddagpenningen för arbetslösa och arbetsmarknadsstödet är sådana förmåner som har bundits till folkpensionsindexet. I mars nästa år kommer också barnbidraget, barnavårdsstöden, sjuk- och föräldradagpenningarna till minimibelopp och rehabiliteringspenningen att bindas till folkpensionsindexet.

Studieförmånerna, det allmänna bostadsbidraget och sjukvårdsersättningarna kommer att kvarstå som icke indexbundna FPA-förmåner.

Hur har de till folkpensionsindexet bundna förmånerna och de icke indexbundna förmånerna utvecklats från 1991 till mars 2011? Siffrorna för 2011 utgör delvis uppskattningar.

Nästan alla FPA-förmåner släpar betydligt efter förtjänstutvecklingen. Från 1991 till 2011 har den reella inkomstnivån ökat med 38 procent, medan brutto- och nettobeloppet på t.ex. arbetsmarknadsstödet har stigit med endast 5 procent.

För de skattepliktiga inkomstöverföringarna har också nettoförändringarna räknats ut. Skattelindringarna efter recessionen på 1990-talet har genomförts så att de gynnar förvärvsinkomster. Ännu 1999 beskattades arbetsmarknadsstödet per år lindrigare än en löneinkomst av samma storlek. År 2011 kommer beskattningen av arbetsmarknadsstödet att vara cirka 12 procentenheter högre än beskattningen av löneinkomster av samma storlek.

Realvärdet på en del förmåner har minskat. Barnbidragen uppvisar det största minuset. I början av 1994 höjdes barnbidragens eurobelopp samtidigt som förhöjningen för barn under tre år avskaffades och 16-åringarna började omfattas av barnbi-

draget. Vid samma tidpunkt infördes också tillägget för ensamförsörjare, medan vissa skatteavdrag slopades. Med beaktande av beskattningen ledde reformen till att stödet i genomsnitt minskade. Under perioden 1995–2011 har barnbidraget för första barnet reellt minskat med 19 och för andra barnet med 29 procent.

De förmåner som är bundna till folkpensionsindexet har förändrats mindre än de icke indexbundna förmånerna. Reellt sett har de indexbundna förmånerna ökat endast litet, eftersom nivåförhöjningarna har varit rätt låga. Det verkar som om indexbundenheten stabiliserar förmånsnivån,

även om också indexförhöjningarna i fråga om vissa förmåner frystes på 1990-talet.

I början av 2008 höjdes folkpensionen för dem som bor in-

om dyrortsklass II till samma belopp som i den högre klassen. Den fulla folkpensionen i den högre dyrortsklassen har för ensamstående personer ökat med cirka 8 procent från 1991 till 2011. När lagen om garantipension träder i kraft den 1 mars 2011 kommer minimipensionen för ensamstående personer att öka till 688 euro per månad. Förhöjningen uppgår till cirka 100 euro per månad.

De icke indexbundna förmånerna har höjts genom särskilda beslut rätt sällan. Ofta har nivåändringarna varit förknippade med strukturella ändringar. Exempelvis har föräldradagpenningen till minimibelopp stigit med hela 59 procent under observationsperioden. Däremot har studiepenningen för högskolestuderande minskat med 13 procent under åren 1995–2011. ■

Pertti Pykälä

aktuariechef, aktuarie- och statistikavdelningen vid FPA

På sidan 15 finns en tabell som visar hur det reella värdet på olika förmåner förändrats under åren 1991–2011.

Översättning Kurt Kavander

Några ord om grundtryggheten

Kampen mot de fem jättarna fortgår.

När jag började skriva den här texten fann jag i min brevlåda som på beställning en festskrift till Veli-Matti Ritakallio, professor i socialpolitik vid Åbo universitet, på hans 50-årsdag.

Veli-Matti Ritakallio hör till toppförmågorna i fattigdoms- och välfärdsfrågor. Också i offentligheten hör vi honom ofta behandla dessa ämnen, som även festskriften belyser på ett bra och mångsidigt sätt.

Socialpolitikerna i Åbo har under ett par decennier hållit sig beundransvärt trogna till socialpolitikens och välfärdsstatens traditionella etos. I sin berömda socialförsäkringsrapport från 1942 beskrev William Beveridge detta etos som en kamp mot fem ”jättar”. Dessa är smuts, okunskap, brist, sysslolöshet och sjukdom. Vi har alltså samma jättar bland oss – vi behöver bara se oss omkring på nästan vilken offentlig plats som helst!

Också Olli Kangas (även han en av grundarna av den socialpolitiska skolan i Åbo), som leder forskningsverksamheten vid FPA, samt flera forskare och experter vid FPA hör till dem som i offentligheten ständigt försvarar de sämre lottade.

VARFÖR ÄR DET skäl att forska i fattigdom och varför måste detta lyftas fram offentligt av FPA-forskare och -experter? Helt enkelt därför att grundtrygghetsförmånerna utgör FPA:s kanske allra viktigaste produktfamilj. Målet för dessa produkter måste uttryckligen vara att undanröja bristen och förfördelningen i det finländska samhället.

Produkterna har tyvärr misslyckats ordentligt i sin uppgift, eftersom den relativa fattigdomen i vårt land har ökat obarmhärtigt under de senaste 15 åren. Resultaten av den ekonomiska tillväxten

efter recessionen på 1990-talet har i huvudsak kommit de bättre lottade till godo. Om detta vittnar de många statistiska jämförelser och vetenskapliga studier som har getts ut under de senaste åren.

Garantipensionen, som kommer att införas i vår, rättar i viss mån till pensionstagarnas situation, men dagpenningförmånernas lägsta nivåer släpar alltså ordentligt efter den allmänna välfärdsutvecklingen. De som lever på dagpenningar måste ofta ty sig till det kommunala utkomststödet och t.o.m. brödköerna för att klara sig i vardagen.

ATT ANALYSERA, UTVECKLA metoder och ta fram förslag för att undanröja fördelningen hör enligt lag och också enligt mänskligt, sunt förnuft till FPA:s grundläggande uppgifter vid sidan av dess huvuduppgift i den egentliga tungviktsserien, dvs. verkställigheten av förmåner. Därför har de FPA-anställda inte bara lov utan också en plikt att tala högt om dessa frågor. Att förneka eller aktivt glömma detta vore detsamma som att Nokias planerare och forskare i tiderna skulle ha förbjudits att tänka och säga att man i framtiden kanhända behöver nya, mer avancerade mobilmodeller, eftersom de gamla NMT- eller GSM-telefonerna är tillräckligt bra och därmed jämnt!

Grundtryggheten är FPA:s basprodukt; man måste alltid ha rätt och en plikt att utvärdera dess kvalitet och att värna om den. Politiska strategiska avsikter, lagstiftningen och beviljandet av finansiering för fullföljandet av eventuella förbättringsförslag är en annan femma. Dessa ligger i andras händer än hos tjänstemännen vid FPA. ■

Mikael Fors

Skribenten är direktör vid FPA.

De FPA-anställda har rätt och en plikt att utvärdera grundtryggheten och dess kvalitet.

Juoksevana vetenä

”OLEN VIETTÄNYT LAPSUUTENI

ja nuoruuteni 1960–70-luvuilla Kemijärvellä. Asuin mummini kanssa kahdestaan pikkumökissä. Kemijärvi oli silloin jo kaupunki, mutta vielä ei joka taloon kaupunkialueellakaan tullut juokseva vesi.

Minä toimin sitten talomme juoksevana vetenä. Hain joka aamu ennen kouluunlähtöä vedet kai-vosta mummillemme. Oikean juoksevan veden saimme muutettuumme kerrostaloon.

Tämä kuvastaa, miten lähellä menneisyydessä olot olivat vielä kaupungissakin hyvin vaatimattomat. Elintaso on monessa osin Suomea muuttunut kuin hanasta kääntämällä.”

Velipekka Nummikoski

Velipekka Nummikoski

Sosiaalivakuutus 1|2011 ilmestyy maaliskuussa.

Aineistot 31.1. mennessä
sosiaalivakuutus@kela.fi